

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav obecné lingvistiky

Bakalářská práce

Jan Čermák

Formální rozlišení komitativu a instrumentálu v současné švédštině

Formal distinction between comitative and instrumental in contemporary Swedish

Praha, 2019

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Zíková, Ph.D.

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucí své práce, Mgr. Magdaleně Zíkové, Ph.D., za veškerou pomoc a konzultace, jakož i za nesmírnou shovívavost ve vedení této práce. Za vytvoření skriptu pro náročnou úpravu dat, za množství rad, instrukcí, konzultací a za veškerou pomoc při řešení nesnází s programem R velice děkuji Mgr. Silvii Cinkové, Ph.D. Velký dík za velmi cenné rady a konzultace patří také Mgr. Janu Křivanovi, Ph.D., Mgr. Ondřeji Tichému, Ph.D., a doc. Mgr. Václavu Cvrčkovi, Ph.D. Za vytvoření skriptu pro stažení korpusových dat děkuji Mgr. Michaelu Škvrňákovi. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 7. 8. 2019

.....
Jan Čermák

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je identifikovat míru diferenciací komitativní a instrumentální vazby v kolokaci s vybranými slovesy v současné švédštině. Švédština patří k jazykům, jež oba významy vyjadřují synkreticky, konkrétně předložkou *med* („s“). Zároveň lze pozorovat tendenci posilovat komitativní význam ještě adverbium *tillsammans* („spolu“), takže výsledkem je složená konstrukce *tillsammans med* („spolu s“). Metodologicky práce využívá distinktivní kolexémovou analýzu (Distinctive Collexeme Analysis), pro kterou bude vybráno 200 sloves, jejichž argumenty či adjunktivy obě předložkové konstrukce tvoří. Ke každé kombinaci pak bude metodou *tf-idf* (*term frequency-inverse document frequency*) vybráno 50 nejtypičtějších komplementů předložkové fráze, které budou posléze anotovány dle životnosti. Materiál pochází ze 146 švédských korpusů různých žánrů z databáze Språkbanken. Analyzovanými faktory bude jak sémantika slovesa, tak životnost komplementu předložkové fráze. Předpokladem je, že kolokace určitých sloves s konkrétními sémantickými rysy je častější s jednou předložkovou frází než s druhou. Bude-li tendence posilovat komitativ pomocí *tillsammans* v některých kontextech silná, lze z toho usuzovat na probíhající gramatikalizaci této konstrukce.

Klíčová slova: švédština, komitativ, instrumentál, sémantický popis, gramatikalizace, distinktivní kolexémová analýza, *tf-idf*, korpusová lingvistika

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to identify the degree of differentiation between the comitative and instrumental constructions in collocation with specific verbs in contemporary Swedish. Swedish marks both meanings syncretically using the preposition *med* („with“). There is a tendency to reinforce the comitative reading by adding the adverb *tillsammans* meaning „together“, resulting in the construction *tillsammans med* („together with“). The method of Distinctive Collexeme Analysis will be applied to a set of 200 verbs that collocate with both variants of the prepositional phrase, having them either as their arguments or as adjuncts. For each combination of a verb and a preposition, 50 complements of the preposition with the highest tf-idf score (*term frequency-inverse document frequency*) will be selected and marked for animacy. The data comes from 146 Swedish corpora of various genres within Språkbanken. Relevant factors will be both the semantics of the verb and the animacy of the nominal complement of *med*. It is assumed that some verbs with particular semantic features tend to prefer one prepositional phrase over the other. Should the tendency for the comitative meaning to be reinforced by adding *tillsammans* be strong, that would point to a process of grammaticalization in progress.

Keywords: Swedish, comitative, instrumental, semantic description, grammaticalization, Distinctive Collexeme Analysis, tf-idf, corpus linguistics

Obsah

Seznam tabulek.....	8
1 Úvod	9
2 Komitativ a instrumentál	11
2.1 Definice komitativu a instrumentálu	11
2.1.1 Komitativ	11
2.1.2 Instrumentál.....	12
2.1.3 Konkomitance	12
2.2 Morfologie.....	13
2.3 Syntax a sémantika.....	14
2.3.1 Verbální fráze	15
2.3.1.1 Vázané předložkové fráze s med.....	16
2.3.1.2 Volné předložkové fráze s med	17
2.3.1.2.1 Sekundární předložky	18
2.3.1.3 Shrnutí	18
2.3.2 Nominální fráze.....	19
2.3.2.1 Nominální subjekt	19
2.3.2.2 Nominální objekt.....	21
2.3.2.3 Adverbializovaný atribut	21
3 Gramatikalizace.....	23
4 Výzkumné otázky a hypotézy	26
5 Metodologie.....	28
5.1 Distinktivní kolexémová analýza	28
5.2 Zdroj dat	29
5.3 Formulace dotazu	31
5.4 Úprava dat	32
5.4.1 Výpočet tf-idf	33
5.4.2 Anotace substantiv.....	34
5.5 Výsledky distinktivní kolexémové analýzy.....	35
5.5.1 Nejvyšší hodnoty kolostrukční síly	36
5.5.2 Nejnižší hodnoty kolostrukční síly.....	40
5.5.3 Další výsledky	41
5.5.4 Posílení slovesných argumentů	41
5.5.5 Shrnutí	43
5.6 Problémy korpusového dotazu	43
6 Diskuse	46

7 Závěr.....	48
8 Seznam použité literatury.....	50
9 Seznam příloh.....	53

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: vstupní formát DKA (*5.1 Kolostrukční analýza; distinktivní kolexémová analýza*)

Tabulka č. 2: korpusy použité ve výzkumu (*5.2 Zdroj dat*)

Tabulka č. 3: vstupní soubor DKA (*5.4.2 Anotace substantiv*)

Tabulka č. 4: 20 kombinací slovesa a komplementu předložky dle nejvyšší kolostrukční síly (*5.5.1 Nejvyšší hodnoty kolostrukční síly*)

Tabulka č. 5: 20 kombinací slovesa a komplementu předložky dle nejnižší kolostrukční síly (*5.5.2 Nejnižší hodnoty kolostrukční síly*)

1 Úvod

Cílem této práce je za použití distinktivní kolexémové analýzy (nadále DKA; Gries & Stefanowitsch, 2004) korpusových dat zjistit míru formální diferenciací komitativního a instrumentálního vztahu ve švédštině. Jak doprovázející člen vztahu komitativního, tak instrument ve vztahu instrumentálním jsou ve švédštině značeny předložkou „med“ („s“). Ta má vedle zmíněných dvou funkcí ještě mnoho dalších – označuje kupříkladu vlastněnou entitu ve vztahu posesivním a vyjadřuje způsob a míru, jakými se děj odehrává. Doprovázející člen komitativního vztahu lze vyjádřit posílením předložky *med* adverbium *tillsammans* („spolu“), tedy *tillsammans med*. Právě na komitativní *tillsammans med* ve srovnání s neposíleným *med* a jeho funkcemi se tato práce zaměřuje.

Míru diferenciací může reflektovat tendence určitých lexémů vyskytovat se v jedné gramatické konstrukci na rozdíl od konstrukce jiné. Jádrem výzkumu je tudíž otázka, zda konstrukce *tillsammans med* oproti *med* přitahuje, či odpuzuje konkrétní slovesa, jejichž argument nebo adjunkt představuje. Předpokladem je, že přitom může hrát roli životnost „doprovázejících“ nominálních členů komitativního vztahu.

Z celkového souboru dat bude metodou tf-idf ke kolokacím ve tvaru *sloveso + med* a *sloveso + tillsammans med* vybráno 50 nominálních komplementů předložky *med*, které jsou pro danou slovesnou konstrukci typické a od ostatních konstrukcí ji odlišují. Tato substantiva budou ručně anotována dle životnosti a následně opět přiřazena k odpovídajícím slovesům. Poté budou zvoleny unikátní kombinace slovesa a předložkové konstrukce se substantivem, a z nich bude vytvořen korpus 200 sloves, resp. 400 konstrukcí, na němž bude provedena DKA, vyjadřující míru přitažlivosti konkrétního slovesa, jednou s životným a jednou neživotným komplementem předložkové fráze, k *med* i *tillsammans med*. Prokáže-li se, že některá slovesa silně preferují posílenou komitativní konstrukci, lze uvažovat o tom, že se vazba postupně gramatikalizuje.

Úvodní teoretická část obsahuje definici instrumentálu a komitativu a jejich charakteristiku po stránce morfologické, syntaktické a sémantické s hlavním zaměřením na situaci ve švédštině. Čerpám v ní především z typologických prací Stolze, Stroh & Urdze (2006, 2012), Lehmana & Shina (2005) a z prvních tří dílů čtyřdílné Švédské gramatiky autorů Telemana, Hellberga & Anderssona (1999).¹ Stolz se typologii komitativů věnuje dlouhodobě

¹ Nadále jako SAG s uvedením příslušného dílu.

(např. 1996, 2001a, 2001b). Následující pasáž představuje gramatikalizaci komitativů a instrumentálů. Další sekce formuluje výzkumné hypotézy. Následuje metodologická a výzkumná část a diskuse.

2 Komitativ a instrumentál

V této práci se pojmy komitativ a instrumentál myslí sémantické vztahy, jejichž koncept je v různých jazycích značen rozličnými prostředky (viz sekce 2.2 Morfologie; používá-li jazyk k vyjádření komitativu či instrumentálu morfologické pády, označuje se tak někdy konkrétní pád – viz český instrumentál). Sémantické role mohou uvnitř vztahu nabývat různé syntaktické formy a funkce: role instrumentu může ve švédštině stát ve formě nominální fráze ve funkci subjektu (př. 1) nebo může být komplementem předložkové fráze, která je sama komplementem či adjunktem predikátu (př. 2).² Tato práce se zaměřuje na druhou formu vyjádření, jež je ve švédštině shodná pro komitativ i instrumentál.

- 1) *En sten krossade fönsterrutan.*
„Kámen rozbil okenní tabulku.“
- 2) *Jag krossade fönsterrutan med en sten.*
„Rozbil jsem kamenem okenní tabulku.“

2.1 Definice komitativu a instrumentálu

Následující sekce definuje vztah komitativu a instrumentálu spolu s principem konkomitance, pod něž lze oba vztahy zahrnout.

2.1.1 Komitativ

Komitativ značí vztah doprovodu mezi dvěma účastníky stejného děje, z nichž jeden představuje doprovázejícího a druhý doprovázeného, a oba členové tohoto vztahu jsou typicky životní (např. *Jdu na fotbal s kamarády*). Doprovázený má v prototypickém komitativním vztahu prominentnější roli než doprovázející (Stolz et al., 2012: 602; SAG, 3. díl: 500).³ Na úrovni mikrorolí účastníků komitativního vztahu lze však druhů komitativu rozlišit celou řadu: kooperační, reciproční, s aktivním lidským společníkem, s pasivním životným společníkem apod. (na funkcích německé předložky *mit* to ilustruje Stolz et al., 2006: 42-43). Stolz et al.

² Pro přehlednost bude v uváděných švédských příkladech předložková fráze *s med* tučně zvýrazněna a hlava, jejíž komplement (argument) či adjunkt představuje, podtržena. Půjde-li o vztah koordinační vyjádřený *med*, bude první z jeho členů podtržen vlnovkou. Původ příkladů je uváděn v hranatých závorkách. Pokud chybí, jedná se o příklad vlastní.

³ Stolz et al. (2006: 26) mluví o prominenci sémantické: prototypický doprovázející se děje účastní jen nepřímo.

(2012: 605) používají komitativ jako zastřešující termín pro některé neprototypické varianty komitativu, které se svou sémantikou nacházejí na pomezí prototypického komitativu a posesivity: jedná se o konfektiv (doprovázející člen je neživotný; Stolz et al., 2006: 42), ornativ (doprovázejícím členem je část těla či oblečení) a asociativ.

Podle Švédské gramatiky (1. díl) vyjadřuje komitativ sémantickou roli aktantu, „který se v ději vyskytuje s prominentnějším aktantem coby jeho společník, nebo okolnost děje jako celku“ (s. 188, vlastní překlad).

Na doprovázeného a doprovázejícího se v komitativním vztahu (včetně konfektivu, ornativu a asociativu) často vztahují omezení týkající se životnosti a lidskosti aktantů: oba referenty musejí být životné či lidské, musejí být stejné životnosti, nebo se požadavek vysoké životnosti uplatňuje na doprovázeného. Posledním typem je takový vztah, ve kterém žádná omezení neplatí (Stolz et al., 2012: 603-604).⁴ Takový vztah mezi referenty se nachází i ve švédštině (srov. však sekci 4 *Výzkumné otázky* a 2.3 *Syntax a sémantika* k posílené konstrukci *tillsammans med*).

2.1.2 Instrumentál

Instrumentál značí vztah mezi dvěma členy, agentem a instrumentem, přičemž typicky životný agent pomocí typicky neživotného instrumentu vykonává akci vyjádřenou slovesem. Oba členy jsou slovesnými argumenty (např. *Hlídač svítí baterkou*). Tato akce mění stav pacientu, je-li ve vztahu přítomen (např. *Babička nakrájela nožem bábovku*). Lehmann & Shin (2005: 13, 17-18) na kognitivní úrovni rozdělují instrument na nástroj, dopravní prostředek a materiál, byť se způsob dopravy v některých jazycích od nástrojů a materiálu značí odlišně.⁵

2.1.3 Konkomitance

Sémantické vztahy instrumentálu, komitativu a kolektivu seskupil Hansjakob Seiler (1974) pod princip konkomitance (in Lehmann & Shin, 2005: 3), Pod konkomitanci zahrnují Lehmann &

⁴ Vliv na použití komitativních markerů mohou mít i dichotomie singulár/plurál, zcizitelnost/nezcizitelnost, statičnost/dynamičnost, (makro)role *actor/undergoer* či dočasnost/permanentnost. (Stolz et al. 2006: 15-75 in: Stolz et al., 2012: 603-604).

⁵ Ve švédštině lze dopravní prostředek rovněž vyjádřit *med*-frází. Se slovesy *åka* „jet“ a *resa* „cestovat“ je však kupříkladu možné dopravní prostředek vyjádřit jak předložkovou frází, tak přímým objektem: *åka/resa tåg*, *åka/resa med tåg* – „jet vlakem“ (srov. opět příklady funkcí něm. *mit* ve Stolz et al. 2006: 42-43).

Shin (2005) role partnera (v reciproční situaci), společníka (*companion*; v nereciproční situaci), dopravního prostředku, nástroje (*tool*), materiálu, způsobu a okolnosti. Toto rozdělení se do značné míry shoduje s kategorizací *med*-frází dle Švédské gramatiky (viz sekce 2.3 Syntax a sémantika). Dle Lehmana & Shina (2005: 9) jsou klíčovými parametry účastnických rolí míra kontroly a zapojení do děje. Oproti účastnickým (makro)rolím *actor* a *undergoer*, jež jsou pro popisovaný děj centrální, jsou role společníka a instrumentu perifernější. V recipročních situacích mají oba partneři stejnou kontrolu, v nerecipročních sdílí společník část kontroly role *actor* či zasaženosti (*affectedness*) role *undergoer*. Rozdílu mezi situacemi společnými a recipročními si všímá i Švédská gramatika (3. díl), podle níž předložka *utan* („bez“) „vyjadřuje, že činnost není společná, ale nikoli, že není reciproční“ (s. 500-501, vlastní překlad). Rozdělení sloves, se kterými se pojí komitativní a jiné *med* fráze, na základě sémantiky jejich i předložkových frází, obsahuje sekce 2.3 Syntax a sémantika.

2.2 Morfologie

Mezi formální způsoby vyjádření konkomitantní funkce, která zahrnuje komitativ i instrumentál, patří dle Lehmana & Shina (2005: 33-4) konkomitantní predikace, značení pády či adpozicemi, verbální derivace, inkorporace, konverze a lexikální fúze, přičemž se v jednom jazyce může vyskytovat několik způsobů najednou.

Prostředky k vyjádření komitativu dle Stolze et al. (2012: 602) se se seznamem Lehmana & Shina do velké míry shodují – jedná se především o afixaci (na substantivech, zájmenech a slovesech), adpoziční konstrukce, adverbialní konstrukce a sériová slovesa.

Švédština komitativ i instrumentál značí předložkou *med*⁶ a pádovým značením na nominálním komplementu předložkové fráze s *med*, je-li jím osobní zájmeno (*hon* „ona“, *med henne* „s ní“). Jedná se tedy o dependent-marking. Na jiných nominálních komplementech pádové značení chybí.

Ve švédštině tedy synkretické značení komitativu a instrumentálu potvrzuje Lakoffovu & Johnsonovu metaforu o nástroji jako společníku (1980: 134-135), jež podle autorů platí univerzálně. Ve skutečnosti převažuje synkretické značení jen v Evropě, jak dokázal Stolz (1996: 128) na vzorku 323 světových jazyků; toto značení, jež Stolz nazývá koherentním, se

⁶ Instrumentální funkci má i předložková konstrukce *med hjälp av* („s pomocí“), a předložka *genom* („skrze“).

vyskytuje ve většině jazyků areálu SAE (Standard Average European – viz např. Haspelmath, 2001; Heine & Kuteva, 2006), mezi něž se řadí coby severogermánský jazyk i švédština. Ostatní germánské jazyky také vykazují synkretické značení komitativu a instrumentálu předložkami (angl. *with*, dán. a nor. *med*, niz. *met*) či předložkami a pádovým značením (něm. *mit* + dativ, faer. *við* + dativ; informaci k faerštině pochází z Young & Clewer, 1985: 659-662). Značení v jednotlivých jazycích shrnuje tabulka ve Stolz et al, 2006 (s. 201-202). Islandština, jež také kombinuje předložku s pádovým značením, je výjimkou, neboť se jedná o jazyk smíšeného typu: nominální komplement fráze je buď v dativu (prototypický komitativ a instrumentál), nebo v akuzativu (konfektivy, ornativy a vlastnictví) (detailní přehled ve Stolz et al., 2006: 322-348).

2.3 Syntax a sémantika

Následující sekce obsahuje přehled syntaktických pozic *med*-frází spolu s jejich funkcemi a významem hlav, které modifikují či doplňují.⁷ Hlava může být slovesná, nominální či adjektivní, avšak vzhledem k pozdějšímu zaměření výzkumu na kolokaci předložkových frází se slovesy zde bude nejvíce prostoru věnováno charakteristice frází verbálních. Zvláště podstatné budou ty souvšskyty slovesa a *med*-fráze, v nichž by bylo možné předložkovou frází posílit adverbium *tillsammans*.⁸ Takové kontexty totiž mohou poukázat na míru přitažlivosti některých sloves k posílené, nebo neposílené variantě, a případně také na míru gramatikalizace varianty posílené (viz sekce 3 Gramatikalizace a 4 Výzkumné otázky a hypotézy).

Hrát roli v distribuci *med*-fráze a její posílené varianty mohou jednotlivé významy předložkové fráze a slovesa stejně jako rozlišení frází na slovesné argumenty a adjunktvy. Vliv může mít např. také tranzitivita slovesa. Ta dle Stolze et al. (2012) výskyt komitativu ani instrumentálu neomezuje, avšak instrumentál vykazuje „vyšší stupeň asociace s typicky tranzitivními slovesy“ (s. 23, vlastní překlad).

Švédská gramatika (3. díl) považuje *med*-fráze za adverbialé, a to buď volná, jež jsou adjunktem verbální, nominální či adjektivní fráze, nebo vázaná, která jsou jejím komplementem.

⁷ Přehled funkcí předložky *med* nabízí práce Montana & Rosenqvista (2013) i Švédská gramatika (1999).

⁸ Švédská gramatika (3. díl: 639) mluví o tom, že konstrukci *tillsammans med* lze vnímat buď tak, že *tillsammans* určuje předložku *med*, anebo naopak. V prvním případě se tedy jedná o předložkovou frází, ve druhém případě o frází adverbialní.

Jejich komplementem pak může být nominální fráze, infinitivní fráze (př. 3) nebo vedlejší věta (př. 4).

- 3) *Pappa hjälpte henne med att rita fem streck på ett papper.* [NORSTEDTS ROMANER]
„Tatínek jí pomohl nakreslit na papír pět čar.“
- 4) *De fick vara tillfreds med att det gick så bra som det gick.* [NORSTEDTS ROMANER]
„Museli se spokojit s tím, že to dopadlo tak dobře, jak to dopadlo.“

Korpusový dotaz se zaměří na *med*-fráze s nominálním komplementem s ohledem na jejich životnost. I když bude strukturován tak, aby se předložková fráze s (*tillsammans*) *med* vázala přímo na sloveso, nelze zaručit, že výsledný datový soubor nebude obsahovat takové fráze, jež jsou modifikací či komplementem subjektu (při obráceném sledu subjektu a slovesa), objektu nebo adjektivní jmenné části přísudku. Ta je obvyklá ve větách s expletivním subjektem *det*. Situaci komplikuje též funkce *med* s významem „také“ a přítomnost *med* v řadě frázových sloves: *gå med på något* („přistoupit na něco“), *vara med* („být přítomen, zúčastnit se“), *ta med sig något* („vzít něco s sebou“) (SAG, 3. díl: 420). Posledně jmenované frázové sloveso patří do významné podskupiny, jež má strukturu formu *sloveso + med + reflexivum*: např. *bära med sig något* („nést něco s sebou“).

2.3.1 Verbální fráze

Komitativní a instrumentální fráze můžeme dělit podle toho, zda jsou slovesným argumentem (např. slovesa *samarbeta* „spolupracovat“ či *ersätta* „nahradit“), nebo adjunktem (příklad č. 5). Švédská gramatika (3. díl) pracuje s frázemi „vázanými“ a „volnými“. Volné se od vázaných liší mimo jiné větší variabilitou syntaktických pozic. Je-li ve větě pomocné sloveso následované plnovýznamovým slovesným infinitivem, bude se na pozici mezi nimi vyskytovat spíše volná nežli vázaná předložková fráze (srov. příklady č. 6 a 7).

- 5) *Jag gick på bio med min syster.*
„Šel/šla jsem do kina se (svou) sestrou.“
- 6) *Hon har tillsammans med sin bror sålt bilar till tusentals östeuropeer.* [SAG, 3. díl: 481]
„Spolu se svým bratrem prodala auta tisícům Východoevropanů.“

7) ?*Hon har till tusentals östeuropeer sålt bilar tillsammans med sin bror.* [SAG, 3. díl: 481]

„Tisícům Východoevropanů prodala auta spolu se svým bratrem.“

2.3.1.1 Vázané předložkové fráze s *med*

Švédská gramatika (3. díl) rozděluje v oddíle *Objektliknande adverbial* (adverbiále podobné objektu) v kapitole o verbálních frázích obvyklé významy komplementů předložkové fráze s *med* a sloves, jejichž adjunktů či argumentů představují, následovně (457-459; příklady jsou rovněž převzaty odtamtud):

- a) Aktant má v recipročním ději stejnou roli jako subjekt nebo objekt. Přestože lze jejich pozice v klauzi vyměnit, jejich role nemusejí být stejně prominentní. Pokud jsou, lze reciproční vztah parafrázovat koordinovaným subjektem či pomocí *med varandra* („jeden s druhým“). Předložková fráze se pojí se slovesy jako *diskutera med någon* („diskutovat s někým“), *förlova sig med någon* („zasnoubit se s někým“), *samarbeta med någon* („spolupracovat s někým“), *umgås med någon* („vídat se s někým“) či *dansa med någon* („tančit s někým“).⁹ Pro stejnou roli s objektem gramatika udává *blanda något med något* („smíchat něco s něčím“), *jämföra något med något* („porovnat něco s něčím“) či *para ihop något med något* („spárovat něco s něčím“). Většina recipročních sloves je agentivní.
- b) Aktantem je prostředek (předmět, instrument nebo činnost, skrze niž může proběhnout jiná událost), se kterým se v ději zachází. Řadí se sem též části těla a patřily by sem i dopravní prostředky. Gramatika jmenuje kupříkladu slovesa *fumla med något* („neobratně s něčím zápolit“), *förse någon med något* („poskytnout někomu něco“), *omge med något* („obklopit něčím“), *slösa med något* („plýtvat něčím“), *vifta med något* („mávat něčím“).
- c) Aktant vyjadřuje činnost vykonávanou subjektem, či předmět této činnosti. Sloveso v predikátu může vyjadřovat i začátek nebo konec této činnosti. Uvádí se slovesa *börja med något* („začít s něčím“), *fuska med något* („podvádět s něčím“), *lyckas med något* („uspět s něčím, zvládnout“), *upphöra med något* („přestat s něčím“). Komplementem *med* může být vedle nominální fráze také fráze infinitivní.

⁹ Je tedy rozdíl mezi *dansa* a *dansa med någon*, neboť posílení *dansa med någon* pomocí *tillsammans* (tedy „tančit spolu s někým“) by implikovalo, že tanečníci tančí pospolu, ale každý zvlášť. *Dansa tillsammans* podle mého názoru umožňuje interpretaci tance párového i odděleného.

- d) Aktant se činností subjektu (zpravidla životného, ale též neživotného) dostává do kontaktu s přímým objektem, čímž mění jeho stav. Gramatika zmiňuje slovesa jako *berika något med något* („obohatit něco něčím“), *fylla något med något* („naplnit něco něčím“), *förse något med något* („vybavit něco něčím“),¹⁰ *måla något med något* („malovat něco něčím“) či *utöka något med något* („zvětšit něco o něco“).
- e) Aktant má jistou sémantickou roli v ději, vyjádřeném slovesem. Věta obsahuje expletivní subjekt vyjádřený zájmenem *det*, který lze při parafrázi nahradit komplementem *med*-fráze: *Det lockar mig med blommor. Blommor lockar mig* („Květiny mě přitahují“). Velmi často se tato vázaná adverbialie vyskytují ve větách se sponovými predikáty s adjektivní jmennou částí, jejichž funkce je hodnotící: *Det är stimulerande med sådana här diskussioner* („Takovéhle diskuse jsou podnětné“).

Konstrukce z bodu (e) jsou ve švédštině velice běžné. Proto je třeba věnovat ve výzkumu pozornost slovesům *vara* („být“) a *bli* („stát se“).

Mezi ostatními vázanými adverbialie se v gramatice nachází *med*-fráze označující způsob (*uppföra sig med värdighet* „chovat se důstojně“) či instrument (*skära med en kniv* „nadržet nožem“) (3. díl, s. 478-480).

2.3.1.2 Volné předložkové fráze s *med*

Způsob mohou dle Švédské gramatiky (3. díl) vyjadřovat *med*-fráze coby slovesné adjunktivy (*med hastighet* „v rychlosti“). Ty vedle toho mohou značit např. prostředek (viz bod (b) v předchozí části; ornativní *med vänster hand* „levou rukou“), míru (*med 40 %* „o 40 %“), doprovod (viz příklad č. 5) či okolnost (následující příklad č. 8):

- 8) *Hans Kowalski dök upp med ett glas whisky till Brecht.* [SAG, 3. díl: 501]
 „Hans Kowalski se vynořil se sklenicí whisky pro Brechta.“

¹⁰ Srov. však *förse någon med något* v kategorii b)

V terminologii užívané Stolzem et al. (2006, 2012) a Lehmannem & Shinem (2005) by se v příkladu č. 6 jednalo o vztah konfektivní, Gramatika uvádí, že jej lze parafrázovat posesivní konstrukcí se slovesem *ha* („mít“).

Speciálním případem volných adverbiále, která podle Švédské gramatiky (3. díl: 486) vyjadřují nějakou okolnost děje, jsou tzv. vícečlenné fráze, jejichž hlavou je často předložka *med*:

9) *Då blev Kurt Dagberg fram och satte 16–15 och sedermera även 17–16 med en minut kvar att spela.* [SAG, 3. díl: 486]

„Tehdy nastoupil Kurt Dagberg a skóroval 16-15, a později dokonce 17-16, když do konce hry zbývala minuta.“

2.3.1.2.1 Sekundární předložky

Mezi volná adverbiále modifikující sloveso řadí Švédská gramatika také sekundární předložky se strukturou *předložka + substantivum + předložka*. *Med* se v nich často vyskytuje jak na pozici první, tak na pozici druhé předložky. Švédská gramatika (3. díl, 95-96) jmenuje následující případy: *med anledning av* (doslova „s důvodem“), *med hänsyn till* („s ohledem na“), *med undantag av* („s výjimkou“), *i likhet med* (doslova „v podobnosti s“) či *i enlighet med* („v jednotě s“). Tyto sekundární předložky mohou ovlivnit výsledky výzkumu. Pokud se totiž některé předložkové fráze s *med* na první pozici často vyskytnou s některými ze zkoumaných sloves, bude tyto komplementy předložky obsahovat anotační soubor (viz sekce 5 Metodologie). Protože však budou metodou tf-idf k anotaci vybrány takové nominální komplementy předložkové fráze, jež danou slovesnou konstrukci co nejvíce odlišují od ostatních, lze se domnívat, že jich pro jejich všeobecnost příliš mnoho nebude. Naopak nebylo ve výsledcích korpusového dotazu možné zabránit výskytu sekundárních předložek s *med* na třetí pozici pro absenci jejich kompletního seznamu. Výsledek DKA se tím může zkraslit.

2.3.1.3 Shrnutí

V návaznosti na Švédskou gramatiku lze tedy předpokládat, že zmíněné druhy vázaných *med*-frází odporují posílení adverbiem *tillsammans*, pokud nemá dojít ke změně významu. Z volných lze posílit ty, jež jsou členem komitativního vztahu (viz příklad č. 3). Stolz et al. (2006: 44-45) uvádějí, že posílení německých předložkových frází s *med* pomocí adverbia

zusammen („spolu“) je možné nejen v případech, kdy jsou oba členy v komitativním vztahu, ale i v případě kombinace.¹¹ Docházejí k závěru, že k posílení pomocí *zusammen* je třeba, aby oba účastníci měli stejnou úroveň životnosti, účasti na ději a volitivnosti. Tato kritéria zmíněné druhy *med*-frází splňují. Lze se tedy domnívat, že švédská posílená konstrukce *tillsammans med* se chová podobně jako konstrukce německá. Pozdější analýzou korpusových dat bude tuto domněnku možné ověřit.

2.3.2 Nominální fráze

Také v nominálních frázích mohou být předložkové fráze s *med* komplementem, nebo modifikátorem hlavy. Vzhledem k zaměření výzkumu na předložkové fráze, jež jsou argumentem či adjunktem sloves, nebude jednotlivým druhům *med*-frází co do sémantiky a dichotomii komplementace a modifikace nominálních frází věnována pozornost. Dotaz specifikuje závislost předložky *med* na slovese, přesto se však vlivem chyb v syntaktickém značení může stát, že výsledný datový soubor bude obsahovat *med*-fráze na pozici subjektu i objektu. O výskytu předložkových frází s (*tillsammans*) *med* v rámci těchto pozic proto zběžně pojednají následující odstavce.

2.3.2.1 Nominální subjekt

Podobně jako např. v angličtině je také ve švédštině přítomnost předložkové *med*-fráze na pozici subjektu možná, pokud předložka vyjadřuje subordinální vztah svého komplementu vůči hlavě nominální fráze. Švédský příklad č. 10, obsahující koordinální vztah, tedy není na rozdíl od svého českého překladu gramaticky správný. Namísto toho je třeba použít spojky *och* („a“; příklad č. 11).^{12,13} Komitativní vztah lze ve větě vyjádřit adjunktem, jehož pozice závisí na tom, která z frází je rématem (příklady č. 12, 13). Při přehozeném slovosledu subjektu a slovesné

¹¹ Posílení vztahu kombinace ve větě *Agnes trinkt immer Kaffee mit Milch* („Agnes vždy pije kávu s mlékem“; Stolz et al., 2006: 41) je přijatelné, ale dojde k posunutí významu, neboť mléko je tím pádem považováno za oddělené od kávy (s. 45).

¹² K rozdílu mezi AND-languages a WITH-languages viz Stassen (2000)

¹³ Stolz et al. (2006: 47-48) na němčině ukazují, že zatímco koordinální vztah (und, „a“) nepředpokládá zapojení obou členů ve stejné události a obvykle v něm lze pořadí členů prohodit, mají-li stejné postavení, v subordinálním vztahu (mit, „s“) se oba členové jedné události účastní, a navíc je možné vztah interpretovat tak, že jeden z nich hraje v ději důležitější roli. Fakt, že členy subordinálního vztahu spolu na rozdíl od členů ve vztahu koordinálním nemusejí nutně sousedit, poukazuje podle autorů na perifernost komplementu *mit*.

části predikátu následuje *med*-fráze za subjektem (př. 14). *Med*-fráze může být v rámci subjektu postmodifikací hlavy nominální fráze (příklad č. 15) nebo jejím komplementem (příklad č. 16).

10) **Lisa med Bengt åker till Italien.*

„Lisa s Bengtem jedou do Itálie.“

11) *Lisa och Bengt åker till Italien.*

„Lisa a Bengt jedou do Itálie.“

12) *Lisa åker med Bengt till Italien.*

„Lisa jede s Bengtem do Itálie.“

13) *Lisa åker till Italien med Bengt.*

„Lisa jede do Itálie s Bengtem.“

14) *Imorgon åker Lisa med Bengt till Italien.*

„Zítřa jede Lisa s Bengtem do Itálie.“

15) *Flickan med de blåa ögonen log mot mig.*

„Dívka s modrýma očima se na mě usmála.“

16) *Den här intervjun med ABBA är väldigt intressant.*

„Tenhle rozhovor s ABBA je velmi zajímavý.“

Posílená varianta předložky *med*, vyjadřující koordinační vztah aktantů, se na subjektové pozici objevit může. Dokládají to tyto příklady z korpusu:

17) *En oförändrad efterfrågan tillsammans med den minskade tillgången har emellertid gjort att priserna på centralstimulerande medel stigit kraftigt. [BETÄNKANDE]¹⁴*

„Nezměněná poptávka spolu se sníženou dostupností však způsobily, že ceny stimulantů centrálního nervového systému strmě stouply.“

18) *Rooney tillsammans med Messi är just nu världens bästa spelare. [FLASHBACK: SPORT & TRÄNING]*

„Rooney spolu s Messim jsou právě teď nejlepší hráči na světě.“

¹⁴ V tabulce č. 2 v sekci 5.2 Zdroj dat patří tento korpus do skupiny Riksdagens öppna data.

Jelikož se výzkum zaměřuje na předložkové fráze ve vztahu ke slovesům, je korpusový dotaz popsán v metodologické sekci koncipován tak, aby zachytil strukturu z příkladů č. 12, 13 a 14. Budou-li však v některých výskytech závislostní vztahy předložky *med* špatně značeny, je možné, že bude zachycena i struktura následující:

19) *Antagligen är den här intervjun med ABBA väldigt intressant.*

„Zřejmě je tenhle rozhovor s ABBOU velmi zajímavý.“

2.3.2.2 Nominální objekt

Na pozici objektu se *med*-fráze mohou vyskytnout v subordinačním vztahu vůči hlavě nominální fráze. V návaznosti na práci Zhang (2007), zkoumající komitativy v angličtině, lze však předpokládat, že komitativní fráze mohou být k hlavě objektové nominální fráze také ve vztahu koordinačním. Další argument pro výskyt komitativních frází na pozici objektu poskytují Lehmann & Shin (2005: 12), kteří ilustrují na anglickém příkladu *Ken brought his daughter with her boy-friend* („Ken přivedl svou dceru s přítelem“) možnost asociace aktantu v roli společníka s aktantem v roli *undergoer* na rovině funkční i formální. V následující větě je tak možné analyzovat *olivoljan tillsammans med vinägern och senapen* jako objekt:

20) *Blanda olivoljan tillsammans med vinägern och senapen* [BLOGGMIX 2007]

„Smíchej/smíchejte olivový olej spolu s octem a hořčicí.“

Příklad č. 20 byl obsažen ve výsledcích výzkumného korpusového dotazu, jenž váže předložku *med* ke slovesu. Může se jednat o odlišný způsob chápání větné struktury, nebo chybné značení. Ať tak, či onak, sloveso *blanda* bylo vybráno mezi slovesy k analýze, proto je třeba mít na paměti možnou nepřesnost analyzovaných dat.

2.3.2.3 Adverbializovaný atribut

Zvláštním případem předložkové fráze (tedy i *med*-fráze) je podle Švédské gramatiky (3. díl, 448-450) tzv. adverbializovaný atribut, jenž sice strukturně i významově působí jako atribut nominální fráze (příklad č. 12), avšak jeho syntaktická funkce je adverbiale (příklady č. 22-26). V rámci klauze se může nacházet na různých pozicích, a to i s předložkou izolovanou od závislého členu (příklad č. 26):

21) *Handeln med Frankrike har ökat*

„Obchod s Francií vzrostl.“

22) *Handeln har ökat med Frankrike.*

„Obchod vzrostl s Francií.“

23) *I år har handeln ökat med Frankrike.*

„Letos obchod vzrostl s Francií.“

24) *Med Frankrike har handeln ökat.*

„S Francií letos obchod vzrostl.“

25) *Man har lyckats få sin handel ökad med Frankrike.*

Přibližně: „Podařilo se dosáhnout toho, že obchod vzrostl s Francií.“

26) *Frankrike har faktiskt inte handeln ökat med.*

„S Francií vlastně obchod nevzrostl.“

[SAG, 3. díl: 448]

Příklad č. 26 dokládá možnost distanční instanciace komplementu předložky ve švédštině. Za předpokladu správného syntaktického značení bude korpusový dotaz schopen zachytit strukturu z příkladů č. 22, 23. Při chybném značení závislosti *med*-fráze na kauzativním slovese *få* by bylo možné najít mezi výsledky korpusového dotazu i příklad č. 25.

3 Gramatikalizace

Definice gramatikalizace je celá řada. Hopper & Traugott (2003) ji definují takto: „změna, již lexikální jednotky a konstrukce začnou v určitých lingvistických kontextech sloužit gramatickým funkcím, a již gramatikalizované dále vyvíjejí gramatické funkce nové“ (s. 232, vlastní překlad). Obecně je gramatikalizace považována za proces jednosměrný, během něž dochází ke změnám také na rovině morfologické (od slova přes klitikon, afix až ke zmizení/splynutí s jiným slovem) a fonologické. Staré významy a funkce mohou přitom po určitou dobu koexistovat s významy a funkcemi novými (Traugott & Dasher, 2002: 11f in Narrog & Malchukov, 2012: 525).

Heine & Kuteva (2002: 79-90) zmiňují řadu gramatických funkcí, kterých gramatikalizací může nabýt také komitativ. Vedle sémantické role agentu v pasivních konstrukcích, koordinace nominálních frází i celých klauzí, progresivity, vyjádření existence, pasiva, H-značené posesivity a temporálnosti se jedná o sémantické role instrumentu a způsobu, které se ve švédštině značí stejným způsobem jako komitativ. Zdrojem způsobu může být i samotný instrumentál (s. 180). Zdrojem komitativní funkce mohou naopak být koncepty kamarádství (*comrade*) (s. 91), následování (*follow*) (s. 139) a braní (*take*), jež může být též zdrojem instrumentálu (s. 287-288).

Stolz et al. (2006: 361) naproti tomu nabízejí 4 parametry, jež určují koncept, který gramatikalizované komitativní jednotce slouží za zdroj: identita, skupina, společenská blízkost a prostorová blízkost. Zdrojem posílené švédské komitativní varianty *tillsammans med* by mohl být koncept skupina, ale vyloučit nelze ani oba typy blízkosti. Koncepty, které mohou sloužit za zdroj komitativům i instrumentálům, se gramatikalizují v instrumentál skrze fázi vyjadřující komitativ (s. 359). Diachronní vztah mezi komitativem a instrumentálem je považován za jednosměrný (s. 362-363).

Ukáží-li výsledky této práce, že konstrukce *tillsammans med* tíhne k určitým slovesným kontextům, odlišným od těch, ve kterých se nachází samotné *med*, lze uvažovat o míře gramatikalizace posílené konstrukce.

Ačkoli má samotné *med* funkcí celou řadu, přirozených kontextů, v nichž by hrozila vícera interpretace včetně významu komitativního, není mnoho: např. výsledky dotazu na sloveso *reta* („škádlit, popichovat“) v korpusech složených z diskusních fór obsahovaly jen jediný výskyt, v němž by bylo možné vyložit *med*-frázi jako komitativní i instrumentální:

27) *Genom att upprusta och reta Putin med NATO vid Rysslands gränser?*¹⁵

[FAMILJELIV: ALLMÄNNA RUBRIKER – SAMHÄLLE]

Přibližně: „Skrze zbrojení a škádlení Putina (s) NATO u ruských hranic?“

Přesto však Stolz et al. (2006) uvádějí, že koherentní jazyky jsou do jisté míry náchylné k „sekundární formální diferenciaci různých výkladů, ke kterým jejich synkretické relátory vybízejí“ (s. 364, vlastní překlad). Takovou formální diferenciaci umožňují procesy renovace, inovace a posílení (*reinforcement*), popsané Lehmannem (2015: 22-26). *Renovace* představuje proces, během něhož je gramatická funkce prvku *x* nahrazena prvkem *y*. *Inovací* nabude prvek *x* funkce, jež se v jazyce doposud nevyskytovala. Prvek, oslabený gramatikalizací, je také možné posílit přidáním prvku jiného. Jak ukazují Stolz et al. (2006: 364-366) na vývoji komitativu a instrumentálu v estonštině, je teoreticky možné kombinaci všech tří procesů opakovat bez omezení.

Podle Heineho & Kutevy (2006: 200) je obvyklé, že při synkretickém značení komitativu a instrumentálu je dalším markerem posílena komitativní funkce, zatímco instrumentální funkce posílena není. Autoři tak pravděpodobně nepovažují anglické *with the help of* či švédské *med hjälp av* („s pomocí“) za posílenou variantu předložky *with*, resp. *med* s instrumentální funkcí. Komitativní význam lze ve švédštině vedle již mnohokrát zmíněného adverbia *tillsammans* posílit adverbii *samman* nebo *ihop*.¹⁶

V souladu s výše zmíněnou definicí gramatikalizace a vzhledem k jednosměrnosti vývoje od komitativu k instrumentálu a k (hypotetickému) vývoji v estonštině je teoreticky možné, že až se vazba *tillsammans med* gramatikalizuje, bude se moci gramatikalizovat dále v instrumentální funkci. Markery a adpozice s instrumentální funkcí podle Narroga (2012) zpravidla vyjadřují celou řadu funkcí a sémantických rolí, přičemž „čím gramatikalizovanější marker v této oblasti je, tím je polyfunkčnější, a čím méně je gramatikalizovaný, tím větší je možnost, že slouží specifické gramatické funkci“ (s. 598, vlastní překlad). Předložka *med* je tedy svou polyfunkčností silně gramatikalizovaná. Pokud toto pravidlo platí a ukáže se, že konstrukce *tillsammans med* neznačí jen komitativní vztah, znamenalo by to, že je poměrně

¹⁵ Tučně zvýrazněná by při výkladu instrumentálním mohla být i část *vid Rysslands gränser* („u ruských hranic“).

¹⁶ Použití *samman* je však podle Švédské gramatiky méně obvyklé (3. díl: 500); výzkum s *ihop* a *samman* nepracuje, protože jsou daleko častěji než *tillsammans* součástí frázových sloves, např. *lägga samman* („shromáždit“), *komma samman* („sejít se“), *höra samman*, *höra ihop* („souviset“), *blanda ihop* („smíchat“). To by korpusovou analýzu ztížilo.

gramatikalizovaná (např. ve srovnání s *med hjälp av*, vyjadřující instrumentál). Estonská konstrukce *koos X-ga* vyjadřuje vedle vztahu doprovodu (*accompaniment*) také konfektiv, rozšíření domény o jiný než instrumentální vztah se tedy zdá také možné (Stolz et al.: 89-90).

4 Výzkumné otázky a hypotézy

V následující sekci budou na základě předchozích údajů formulovány výzkumné otázky a hypotézy korpusového výzkumu, jenž se zaměří na komitativní konstrukce ve vztahu ke slovesům.

- Přitahuje, či naopak odpuzuje konstrukce *tillsammans med* ve srovnání s neposílenou variantou *med* některá slovesa? Lze předpokládat, že čím silnější bude vazba sloves k *tillsammans med*, tím bude tato posílená konstrukce gramatikalizovanější.
- Hraje v této přitažlivosti roli životnost doprovázejícího členu komitativního (či jiného) vztahu? Na základě průzkumu korpusových dat se zdá, že životný partner/společník není nutný, spíše se zde aplikuje požadavek stejné životnosti obou členů vztahu (viz příklad č. 20).¹⁷
- Je možné slovesa na okrajích spektra rozdělit do skupin podle jejich sémantiky, tranzitivity apod.? Hrát roli by mohla např. distinkce sloves recipročních a nerekipročních. Seskupení sloves, přitahujících či odpuzujících předložkovou frází *s med* či *tillsammans med*, podle společných rysů umožní distinktivní kolexémová analýza (viz sekce 5 Metodologie).

Na základě výzkumných otázek můžeme formulovat následující hypotézy:

- Značení komitativu konstrukcí *tillsammans med* se gramatikalizuje, což se promítá do četnosti její kolokace s určitými slovesy. Budou to slovesa agentivní a slovesa vyjadřující činnost, jež může být společná. Slovesa reciproční (*jämföra* „porovnat“, *samarbeta* „spolupracovat“, *samtala* „hovořit“, *förlova sig* „zasnoubit se“) a obecně slovesa, která mají *med*-frázi coby argument, budou tuto konstrukci naopak odpuzovat (viz bod (a) v sekci 2.3.1.1 a sekce 2.3.1.3).
- Posílení komitativního vztahu pomocí *tillsammans med* předpokládá, že oba členy vztahu mají stejnou životnost. Zároveň lze očekávat, že častější bude výskyt v případě aktantů životných.

Následně lze formulovat nulovou hypotézu:

¹⁷ Pro německou posílenou komitativní konstrukci *zusammen mit* toto potvrzují Stolz et al., 2006: vedle nutnosti stejné životnosti zmiňují sdílenou makroroli; k omezením podle životnosti viz sekci 2.1.1 Komitativ

- Žádná slovesa nejsou významně přitahována k *tillsammans med* ani k *med*. Mezi sémantikou sloves a použitím *tillsammans med* žádný vztah není.

5 Metodologie

Tento oddíl popisuje zvolenou metodu datové analýzy, výběr korpusů a formulaci dotazu, a dále následnou úpravu dat, jejímž výsledkem byla náhodně vybraná sada 200 sloves, jež se vyskytovala s oběma variantami předložkové fráze. Pro každou variantu slovesa a předložky bylo vybráno 50 nejtypičtějších komplementů předložkové fráze, jež bylo třeba anotovat dle životnosti. Závěrečná část oddílu popisuje DKA sloves, značených podle životnosti *med*-fráze, a rozbor jejích výsledků.

5.1 Distinktivní kolexémová analýza

Distinktivní kolexémová analýza je jedním z druhů kolostrukční analýzy. Vynikající představení kolostrukční analýzy a její použití na českých datech obsahuje studie Lehečkové (2017), následovat proto bude jen základní představení této metody. Kolostrukční analýza, vypracovaná Stefanowitschem & Griesem (2003), zkoumá míru přitažlivosti a odporu mezi lexikálními jednotkami a konstrukcemi (ve smyslu Konstrukční gramatiky; ke Konstrukční gramatice např. Filmore, 1985; Goldberg, 1995; Fried, 2013), ve kterých se tyto jednotky vyskytují. Jedná se o zastřešující pojem pro tři typy analýz: kolexémová analýza zkoumá míru asociace lexikálních jednotek v jedné konstrukci (oproti jejich výskytu ve zbytku korpusu; např. anglické ditranzitivní konstrukce, Stefanowitsch & Gries, 2003). Distinktivní kolexémová analýza (DKA), použitá v této studii, zkoumá míru přitažlivosti lexikálních jednotek vůči jedné konstrukci ve srovnání s konstrukcí jinou nebo jinými (např. výskyt sloves v anglických ditranzitivních konstrukcích ve srovnání s konstrukcí s předložkovým dativem, Stefanowitsch & Gries, 2004). Kovariační kolexémová analýza pak srovnává souvýskyt lexikálních jednotek na dvou různých pozicích v rámci jedné konstrukce (např. slovesa v *into*-kauzativech, Stefanowitsch & Gries, 2005).

Vstupním formátem kolostrukční analýzy je kontingenční tabulka, která v závislosti na zvoleném typu analýzy obsahuje počet výskytů různých kombinací dané lexikální jednotky, konkrétní konstrukce (či konstrukcí) a zbytku dat. Pro distinktivní kolexémovou analýzu sloves pojících se s *med* a *tillsammans med* by tabulka vypadala takto:

	med	tillsammans med	celkem
Sloveso X	<i>Sloveso X + med</i>	<i>Sloveso X + tillsammans med</i>	<i>Všechny výskyty slovesa X v souboru dat</i>
Ostatní slovesa	<i>Ostatní slovesa + med</i>	<i>Ostatní slovesa + tillsammans med</i>	<i>Všechny výskyty ostatních sloves v souboru dat</i>
celkem	<i>Všechny výskyty sloves + med v souboru dat</i>	<i>Všechny výskyty sloves + tillsammans med v souboru dat</i>	

Tabulka č. 1: vstupní formát DKA

Výsledkem kolostrukční analýzy je pak opět tabulka, obsahující číselné vyjádření přitažlivosti a odporu mezi lexémy a konstrukcí, a to na základě Fisherova exaktního testu s Yatesovou korekcí, který umožňuje práci i s velmi malým počtem výskytů. Tento pravděpodobnostní test bude použit i v tomto výzkumu.

Lexikální jednotky, které s konstrukcí podle výsledků kolostrukční analýzy vykazují podobnou míru asociace, lze zpravidla dále seskupit dle sémantických rysů, a tím konstrukci (či konstrukce) charakterizovat. Gilquin (2013) při aplikaci distinktivní kolexémové analýzy na anglické opisné kauzativní konstrukce dosáhla detailnějších výsledků tím, že zkoumaná vícevýznamová slovesa anotovala dle jejich různých významů. Protože je jedním z našich výzkumných cílů zjistit, zda má na použití *med* a *tillsammans med* s vybranými slovesy vliv životnost komplementu předložky (viz sekce 4 Výzkumné otázky a hypotézy), byla vstupní tabulka doplněna o rys životnosti komplementu, značený na slovese. Pro každé spojení slovesa a předložky bylo metodou tf-idf vybráno 50 takových nominálních komplementů, které konstrukci nejlépe odlišovaly od jiné, a pro DKA byly vybrány unikátní výskyty těchto konstrukcí. Byl tak použit pouhý zlomek dat, což nutně bude mít vliv na výsledek DKA.

Všechny druhy kolostrukční analýzy lze provést v programu R. Návod na distinktivní kolexémovou analýzu obsahuje např. práce Levshiny (2015: 241-251). V této práci byl použit skript pro kolostrukční analýzu vytvořený Griesem (2014).

5.2 Zdroj dat

Zdrojem dat pro výzkum je 146 švédských korpusů o celkové velikosti 12,66 miliardy tokenů z rozhraní Korp databáze Språkbanken, spravované ústavem Švédského jazyka na univerzitě

v Göteborgu. Korpusy, seskupené dle žánru, zobrazuje tabulka č. 2. Podrobný seznam obsahuje příloha č. 1.¹⁸

<i>KORPUSY:</i>	<i>ŽÁNŘ (POČET KORPUSŮ):</i>
Humaniora, Samhällsvetenskap	Akademické texty (2)
Läkartidningen (11): 1996-2006, DiabelotogNytt (1996-1999), Smittskydd	Lékařské texty (13)
Förvaltningsmyndigheters texter, Statens offentliga utredningar, Svensk författningssamling, SNP 78-79 (Riksdagens snabbprotokoll) Riksdagens öppna data (21)	Úřední texty (24)
Bonniersromaner I (1976-77), Bonniersromaner II (1980–81), Norstedtsromaner (1999)	Beletrie (3)
Bloggmix (21): 1998-2017, okänt datum	Blog (21)
Familjeliv (23), Flashback (16)	Diskusní fóra (39)
Twittermix, Twitter – 2015, Twitter – 2016, Twitter - 2017	Twitter (4)
GP (15): 1994, 2001-2013, Två dagar, Press (6): 65, 76, 95-98, Webbnyheter (13): 2001-2013, 8 Sidor, DN 1987, Forskning & Framsteg	Tisk (36)
Svenska Wikipedia (januari 2017)	Wikipedie (1)
Talbanken	Mluvený (1)

Tabulka č. 2: korpusy použité ve výzkumu

Časově pokrývají korpusy období od začátku 20. století do současnosti se zlomkem dat ze století devatenáctého. Největšího objemu jsou korpusy z žánru sociálních médií, a to především diskusní fóra (více než 2/5 celkového objemu korpusů). Kvůli velkému časovému rozptylu i nerovnoměrnému žánrovému zastoupení se výzkum nesnaží o zachycení diachronního vývoje konstrukce *tillsammans med*. Necílí ani na zachycení vlivu žánru na diferenciaci zkoumaných konstrukcí. Ač chápeme důležitost faktorů časového i žánrového

¹⁸ Tučně zvýrazněné jsou názvy skupiny subkorpusů, číslo v závorce udává jejich počet.

původu dat a jsme si vědomi toho, že v případě jejich opomenutí může řada podstatných zjištění zůstat skryta, tato práce usiluje o pohled z výšky, jenž může pomoci budoucímu výzkumu při formulaci nových otázek.

Důvodem volby zmíněných korpusů byla datová variabilita. Jiné korpusy naopak zařazeny nebyly kvůli své dataci či podmínkám použití.¹⁹

5.3 Formulace dotazu

Pro předložkovou frázi s *med* byl v jazyce CQP formulován následující dotaz. Je formulován tak aby jeho podmínky nesplňovaly jen věty s finitním tvarem slovesa, nýbrž i infinitivní fráze:

```
a:[pos = "VB"] [pos != "VB" & word != "tillsammans|som|att|vilket|ihop|samman" & pos != "MID"] {0,3}
b:[word = "med" & deprel = "OA|AA"] [] {0,4} c:[(pos = "PM" | pos = "NN" | pos = "PN" | pos = "RG") &
deprel = "PA"] :: b.dephead = a.ref & c.dephead = b.ref
```

První pozice, značená písmenem *a*, odpovídá slovesu v jakémkoli tvaru. Na dalších až třech pozicích, vyhrazených případnému přímému objektu či adverbiale, je naopak sloveso kvůli řetězení zakázáno spolu s adverbiem *tillsammans*, vztažnými zájmeny *som* („který“) a *vilket* („což“), uvozujícími vedlejší věty. Zakázán je i infinitivní marker *att*, jehož homonymum je podřadící spojkou (význam „že“). Tato gramatická slova byla zakázána z toho důvodu, že by se v případě jejich přítomnosti konstrukce (*tillsammans*) *med* nacházela ve vedlejší větě, a pojila by se tak k jinému slovesu než ke slovesu z první pozice. Ze stejného důvodu zde byla zakázána interpunkční znaménka.²⁰ Zakázána byla i adverbia *ihop* a *samman*, jež jsou v podstatě synonymní s *tillsammans*. Cílem výzkumu totiž není srovnávat vazby konkurující *tillsammans*. Na volných pozicích se může nacházet např. přímý objekt, adverbiale či subjekt v inverzi. Následuje předložka *med*, značená písmenem *b* a vázaná vůči slovesu (syntaktické hlavě) na první pozici vztahem *objektsadverbial* („objektové adverbiale“) či *annat adverbial* („jiné adverbiale“). Následují až čtyři volné pozice pro případnou modifikaci dalšího členu, který může být obecným či vlastním jménem, osobním zájmenem nebo základní číslovkou.

¹⁹ Některé korpusy vyžadují registraci uživatele (korpusy SUC), jiné pocházejí převážně z 19. století (Strindbergova díla a dopisy). Korpusy finské švédštiny nebyly zvoleny kvůli možným odlišnostem od švédštiny švédské.

²⁰ Korp rozlišuje interpunkci MID od interpunkce MAD, která rozděluje věty. Ta do dotazu zahrnuta nebyla, kontrola dat k tomu totiž na rozdíl od čárek (MID) nezavdala příčiny.

Poslední část dotazu určuje syntaktické vztahy, totiž že pozice členů *a*, resp. *b*, a pozice syntaktické hlavy členů *b*, resp. *c* jsou identické. Jak se později při anotaci substantiv ukázalo, bylo zahrnutí číslovek a kvantifikátorů zbytečné, neboť se mohly vztahovat k životným i neživotným referentům.

Pro posílenou variantu *tillsammans med* byl formulován dotaz, lišící se od předchozího pouze přidáním adverbia *tillsammans* na pozici nalevo od předložky *med*:

```
a:[pos = "VB"][pos != "VB" & word != "som|att|vilket|ihop|samman" & pos != "MID"]{0,3}[word = "tillsammans"] b:[word = "med" & deprel = "OA|AA"]{0,4} c:[(pos = "PM" | pos = "NN" | pos = "PN" | pos = "RG") & deprel = "PA"] :: b.dephead = a.ref & c.dephead = b.ref
```

Protože korpusové rozhraní Korp neumožňuje stahovat velké objemy dat najednou, byl k jejich získání použit skript v programu R.²¹

5.4 Úprava dat

Cílem následné práce s daty, jež taktéž probíhala rovněž v programu R,²² bylo odstranit co nejvíce šumu včetně nominálních a slovesných frazémů (např. *med andra ord* „jinými slovy“, *med stöd av* „s podporou“, *ha att göra med* „mít co do činění s“). Poté bylo náhodně vybráno 200 sloves, jež se pojila s alespoň 50 různými *med*-frázemi, resp. *tillsammans med*-frázemi. Seznam těchto sloves obsahuje příloha č. 2. Komplementary předložek zmíněných 50 frází byly anotovány dle životnosti (viz sekce 5.4.2 Anotace substantiv). Následuje podrobnější popis úpravy dat.

Nejprve byly stažené výsledky obou dotazů spojeny v jeden soubor. K další úpravě byla vybrána slovesná lemmata, konstrukce (*tillsammans*) *med* a substantiva, zájmena a číslovky z poslední pozice korpusového dotazu. Z nich byly odstraněny frazémy.²³ Pokud lemmata

²¹ Autorem skriptu je Mgr. Michael Škvrňák, jemuž tímto velice děkuji.

²² Za vytvoření skriptů pro úpravu dat a anotačního souboru se substantivy jakož i za nespočet instrukcí k práci s programem R vděčím dr. Silvii Cinkové.

²³ Za fráze považuje Korp např. také *dig* v konstrukci *göra något med dig* („dělat něco s tebou“). Ač se jedná o data k výzkumu zcela vhodná a bylo by možné je ručním výběrem pro další práci zachovat, z časových důvodů tak učiněno nebylo.

začínala číslicí (např. *1900-talet* „20. století“), byla číslice nahrazena písmenem X, a to proto, aby se v anotačním souboru s unikátními lemmaty vyskytovala pouze jednou.²⁴

5.4.1 Výpočet tf-idf

Protože v analýze bylo třeba zohlednit životnost komplementu *med*-fráze, byl v závěru práce připraven soubor se substantivy k anotaci podle životnosti. Ke každé kombinaci slovesa a předložky bylo pomocí techniky tf-idf (*term frequency-index document frequency*) vybráno 50 takových komplementů, jež byly pro dané sloveso ve srovnání s ostatními z původního souboru nejtypičtější. Tato technika ukazuje, jak je určité slovo typické pro konkrétní dokument v rámci většího korpusu. Pracuje přitom s četností slova v dokumentu a převrácenou četností slova v celkovém počtu dokumentů. V tomto případě byl korpusem soubor všech dat a dokumentem kombinace slovesa a posílené či neposílené předložky *med*. Tf je vyjádřena podílem frekvence konkrétního komplementu předložkové fráze v určitém dokumentu a celkového počtu výskytů všech komplementů tohoto dokumentu (tedy např. $\frac{[\text{počet } |spela| \text{ med } |kompis|]}{[\text{počet } |spela| \text{ med } |XYZ|]}$). Dále byla vypočítána idf, která se rovná logaritmu podílu počtu všech dokumentů, které databáze obsahuje, a počtu těch dokumentů, ve kterých se vyskytuje určitý komplement předložkové fráze (tedy $\log\left(\frac{[\text{počet } |XYZ| \text{ (tillsammans) med } |XYZ|]}{[\text{počet } |XYZ| \text{ med } |kompis|]}\right)$); k výpočtu byl použit logaritmus přirozený). Před výpočtem idf byly vybrány pouze unikátní výskyty dokumentů. Výsledná hodnota je součinem tf a idf.

Jak ze slovesných lemmat, tak z lemmat nominálních byly odstraněny emotikony a symboly, u kterých by bylo obtížné určit význam (a tudíž i životnost).

Následovalo odstranění sloves, která se nepojila s posílenou předložkovou frází (opačný případ soubor dat neobsahoval), a ze zbytku byla vybrána taková slovesa, jež měla alespoň 50 různých komplementů obou předložkových frází. Jelikož výsledný soubor nadále obsahoval pomocná slovesa, verbální frazémy, hovorové pravopisné varianty a frázová slovesa obsahující *med*, byla taková slovesa rovněž odstraněna. Po provedení těchto úprav zbylo 248 unikátních sloves, z nichž byl vybrán náhodný vzorek o 200 slovesech. K nim byl vybrán z původního souboru relevantní kontext. Zachovány pak byly pouze unikátní kombinace slovesa a

²⁴ Jak se však během anotování ukázalo, obsahoval soubor i skóre sportovních zápasů ve formátu X-X, v nichž bylo nahrazeno pouze první z čísel. Z časových důvodů byla v souboru ponechána, výsledek analýzy však ovlivnit mohla.

předložkové fráze s nominálním komplementem bez ohledu na jejich počet v původním souboru.

Jak již bylo uvedeno výše, bylo ke každé kombinaci sloveso + předložková konstrukce vybráno 50 nominálních komplementů (substantiv, zájmen či číslovek) s nejvyšší hodnotou *tf-idf*, což by v případě jejich unikátnosti vedlo k počtu 20000. Protože však byly komplementy předložky namnoze kolokáty vícera sloves, obsahoval výsledný anotační soubor 10265 slov. Kritéria, podle nichž se rozhodovalo o jejich životnosti, popisuje následující sekce. Ačkoli by bývalo možné zaměřit se výběrem životných substantiv a zájmen pouze na komitativní funkci *med a tillsammans med*,²⁵ připravili bychom se tím o část rolí, se kterými se posílená konstrukce *tillsammans med* na základě korpusových dokladů pojí. Zahrnutím substantiv životných i neživotných se může ukázat, že *tillsammans med* slouží vedle komitativních rolí k formální diferenciaci rolí dalších.

5.4.2 Anotace substantiv

Vedle zcela jasných případů životnosti (*flicka* „dívka“) a neživotnosti (*socka* „ponožka“) obsahoval soubor řadu takových, kdy by životnost anotovaného substantiva či zájmena záležela na kontextu (např. *de* „oni/ony/ona“, v podstatě všechny číslovky). Jednalo se o instituce, politické strany, úřady, média, firmy a podniky, jež metonymicky označují skupinu lidí či produkt. Názvy twitterových účtů byly opět na základě metonymie považovány za životné. Životnost zvířat pak závisela na tom, zdali jsou zdrojem potravy. Zpočátku jsme individuální případy kontrolovali zadáním příslušného dotazu v korpusu, avšak vzhledem k objemu dat k anotaci jsme později zobecňovali na základě výskytů slov významově podobných, a v případě nejistoty jsme slovo z výsledného souboru odstranili.

Jak se ukázalo, technikou *tf-idf* došlo také k výběru některých slov špatně zapsaných, nesrozumitelných, psaných s pomlčkou či překlepů. Protože na jejich zařazení měl velmi pravděpodobně vliv právě jejich chybný či atypický pravopis, a tudíž nemusela být nutně specifická pro konkrétní kombinaci slovesa a předložky, byla ze souboru vyřazena. To mělo dozajista vliv na výsledek DKA (viz sekce 6 Diskuse). Pro jednoduchost jsme neanotovali anglická slova (vyjma vlastních jmen) ani zkratky, pokud nebylo jasné, co označují.

²⁵ Lehmann & Shin (2005:16) poznamenávají, že role partnera a společníka (*companion*) je na rozdíl od ostatních konkomitantů typicky životná. Životný je i zvířecí dopravní prostředek.

Po vyřazení sporných případů zůstalo 8064 substantiv a zájmen, z nichž bylo 2678 životných a 5386 neživotných. Komplementy se poté propojily se slovesy, se nimiž se vyskytovaly v původním souboru. Vstupním souborem DKA pak byla tabulka, jejíž část zachycuje tabulka č. 3 níže (úplnou verzi obsahuje příloha č. 3). V ní jsou vyčísleny unikátní konstrukce s předložkou *med* a její posílenou variantou podle životných a neživotných komplementů *med* (ANIM, INANIM).

VB	med	tillsammans_med
agera _ANIM	4	24
agera _INANIM	40	5
analysera _ANIM	2	16
analysera _INANIM	45	31
ange _ANIM	2	3
ange _INANIM	45	43
anordna _ANIM	11	15
anordna _INANIM	32	7
använda _ANIM	2	2
använda _INANIM	45	44

Tabulka č. 3: vstupní soubor DKA

Po propojení s anotovaným souborem vyšlo najevo, že se mezi substantivy a zájmeny vybranými metodou tf-idf pro slovesa *behandla* („zacházet“) a *servera* („servírovat, podávat“) nenacházejí žádná životná. Do výsledné tabulky byly proto pro tyto kombinace přidány řádky s nulovými hodnotami.

5.5 Výsledky distinktivní kolexémové analýzy

Již při prvním pohledu na výsledek DKA vychází jasně najevo, že slovesa s neživotnými komplementy předložkové fráze preferují předložku *med*, zatímco s komplementy životnými silně přitahují vazbu *tillsammans med*.²⁶ Ač se může zdát absence životných komplementů vyskytujících se s *med* velmi zarážející, je třeba mít na paměti, že pro každou variantu předložky a slovesa bylo vybráno 50 komplementů. Kvůli bohatosti funkcí samotného *med* převážily ty,

²⁶ Dle kolokační síly je prvním slovesem s životným komplementem v případě *med* a s neživotným v případě *tillsammans med* sloveso *höra* „slyšet, vyslechnout“, ale též „patřit“ na konci první třetiny, resp. první poloviny seznamu; při bližším prozkoumání nominálních komplementů se objevují osobní zájmena a dále substantiva jako *läkare* „lékař“, *kollega* „kolega“, *polare* „kámoš“, což poukazuje na frázové sloveso *höra med* „konzultovat“. To vypovídá o chybovosti syntaktického parsingu a také o nedostatku korpusového dotazu, který zakázal adverbialní částici na úrovni syntaktického vztahu vůči slovesu, nikoli však na úrovni slovního druhu. *Höra tillsammans* naopak znamená „patřit k sobě“.

jejichž komplement je zpravidla neživotný. Výsledky analýzy jsou proto zkreslené. Výstupní soubor DKA obsahuje příloha č. 4.

128 kombinací slovesa a komplementu předložky preferuje předložku *med* a 135 jich přitahuje *tillsammans med* kolostrukční silou (KS) vyšší než 1,30103. Ta odpovídá hodnotě p menší než 0,05, tedy pětiprocentní pravděpodobnosti, že při platnosti nulové hypotézy se vlivem výběru dat dosáhne takovýchto výsledků.²⁷ Pro hodnotu p nižší než 0,001, platí nutnost KS vyšší než 3. Tuto podmínku splňuje 87 sloves přitahujících *med* a 79 sloves preferujících *tillsammans med*.

Velký počet sloves přitahovaných jednou z předložkových variant i při hladině významnosti menší než 0,001 mohou i pozvolné rozdíly v KS jednotlivých sloves vést k pochybám o metodě anotování či výběru dat (viz sekce 5.6 Chyby korpusového dotazu a 6 Diskuse). Jak ukazuje následující analýza komplementů předložky, mají data vlivem chybného syntaktického značení i anotování vysokou nepřesnost. Nulovou hypotézu tedy zamítnout nelze. Ze stejného důvodu není možné potvrdit domněnku, že posílení adverbiem *tillsammans* přitahují předložkové fráze, tvořící slovesné adjunktivy, ač to průzkum vrchních pozic kombinací sloves a předložkových frází preferujících *tillsammans med* naznačuje. Nelze ani tvrdit, že posílená vazba *tillsammans med* přitahuje slovesa agentivní. Těch byl totiž mezi zkoumanými slovesy vysoký počet. I tak ale bude možné porovnáním sloves, přitahovaných k oběma variantám nejvyšší a nejnižší KS, a analýzou jejich komplementů dospět k charakteristice rozšíření *med* a *tillsammans med*. Zajímavé poznatky může přinést také průzkum sloves, která navzdory trendu životných komplementů přitahovaných *tillsammans med* preferují *med*, a obráceně, nebo takových, jež preferují jednu z předložkových variant, ať už je komplement předložky životný, nebo neživotný.

5.5.1 Nejvyšší hodnoty kolostrukční síly

Tabulka č. 4 prezentuje seznam 20 sloves s nejvyšší hodnotou kolostrukční síly, vyjadřující míru přitažlivosti vůči předložkové frázi s *med* a s *tillsammans med*.

Mezi prvními dvaceti slovesy najdeme hned několik takových, jež významně přitahují obě konstrukce. Liší se však komplementem předložkové fráze. Jedná se o slovesa *styra* („řídít,

²⁷ Žádná slovesa nejsou významně přitahována k *med* ani jeho posílené variantě; viz sekce 4 Výzkumné otázky a hypotézy

vést, vládnout“), *gripa* („chytit, zadržet“, ale též „dojmout“), *starta* („začít, startovat“), *vinna* („vyhrát“), *titta* („dívat se“), *möta* („potkat“), *fortsätta* („pokračovat“) a *bestämma* („rozhodnout“). Společné sémantické rysy těchto sloves není snadné definovat. Více může ukázat průzkum nominálních komplementů. Mimo jiné se jím potvrdí, kolik funkcí předložka *med* má. Vazbu s neposílenou předložkou podle tabulky silně preferuje sloveso *bli* („stát se“), následuje-li předložku neživotný komplement. Zběžný průzkum korpusových výskytů však ukazuje, že mnoho z nich obsahuje frázové sloveso s *bli* (např. *bli av med* „přijít o něco“) či *med*-konstrukce ve větách s expletivním subjektem (viz bod (e) v sekci 2.3.1.1). Stejný typ vět s neposílenou variantou předložky obsahují i výskyty slovesa *vara* („být“).

	SLOVESO	M	TM	KS		SLOVESO	M	TM	KS
1.	styra INANIM	46	3	9,9148	1.	gripa ANIM	0	39	12,2886
2.	sitta INANIM	34	0	9,8029	2.	styra ANIM	0	35	11,0262
3.	gripa INANIM	48	4	9,6304	3.	avsluta ANIM	0	29	9,1336
4.	starta INANIM	37	1	9,3911	4.	laga ANIM	2	35	8,7542
5.	vinna INANIM	42	3	8,8697	5.	fortsätta ANIM	1	31	8,5337
6.	besöka INANIM	35	1	8,8364	6.	öppna ANIM	2	34	8,4622
7.	gå gå ut INANIM	38	2	8,6696	7.	möta ANIM	1	30	8,2318
8.	jaga INANIM	40	3	8,3511	8.	besluta ANIM	3	36	8,2085
9.	fira INANIM	36	2	8,1359	9.	vinna ANIM	0	26	8,1876
10.	bli INANIM	28	0	8,0709	10.	medverka ANIM	3	34	7,6461
11.	plugga INANIM	32	1	8,007	11.	stå ANIM	2	31	7,5905
12.	titta INANIM	38	3	7,8353	12.	börja ANIM	3	33	7,3664
13.	möta INANIM	46	6	7,7802		starta ANIM	3	33	7,3664
14.	gå INANIM	31	1	7,7313	13.	välja ANIM	1	27	7,3286
15.	fortsätta INANIM	40	4	7,6114	14.	bestämma ANIM	4	35	7,2129
16.	agera INANIM	40	5	6,9585	15.	komma komma fram ANIM	3	32	7,0877
17.	arbeta INANIM	39	5	6,7194	16.	svara ANIM	0	22	6,9267
18.	leva INANIM	23	0	6,6282	17.	be ANIM	5	36	6,8452
	träffa INANIM	23	0	6,6282		kommentera ANIM	5	36	6,8452
19.	bestämma INANIM	38	5	6,4815	18.	titta ANIM	8	42	6,7203

Tabulka č. 4: 20 kombinací slovesa a komplementu předložky dle nejvyšší kolostrukční síly (KS), přitahující je k *med* (M) v levé a k *tillsammans med* (TM) v pravé části tabulky.

Mezi neživotné nominální komplementy *med*, vyskytující se se slovesem *styra* („řídít, vést, vládnout“), patří části těla (*hand* „ruka“), nástroje (*joystick*, *ratt* „volant“) či jiné prostředky (*sharia* „šaría“, *ägardirektiv* „majetkové nařízení“). Ze tří neživotných komplementů *tillsammans med* byl jeden výsledkem špatného parsingu, zbylé dva však představují zajímavé výskyty: v následujícím příkladě je neživotný puk „doprovodem“ hokejového hráče. Příklad tak odporuje předpokládanému požadavku stejné životnosti pro koordinaci posílenou předložkovou vazbou. Zdá se, že stejná životnost není nutná, jsou-li oba členy pacientem (to ostatně potvrzují i příklady č. 30 a 31 ke slovesu *gripa*):

28) *Om pucken är under en spelare (avsiktligt eller på annat sätt) i eller utanför målområdet, ska inget mål godkännas om det tillkommer genom att spelaren styr **tillsammans med pucken** in i mål.* [FLASHBACK: SPORT & TRÄNING]

„Pokud je puk pod hráčem (úmyslně či jiným způsobem) uvnitř nebo mimo brankoviště, nebude gól uznán, pokud k němu dojde tak, že bude hráč spolu s pukem do branky dotlačen.“

Další příklad pak potvrzuje možnost použití *tillsammans med* v takovém komitativním vztahu, v němž jsou oba členy stejně životné a účastné na ději:

29) *Det handlar om att det är inkompetens som styr försvaret **tillsammans med dyra utlandsmissioner och för dyra inköp.*** [FLASHBACK: POLITIK]

„Jde o to, že obraně vládne neschopnost spolu s drahými zahraničními misemi a příliš drahými nákupy.“

Styra pojící se s životnými komplementy tak činí pouze s *tillsammans med*. Velká část konceptů je politická (*ärkefiende* „arcinepřítel“, *kommissionär* „komisař“, *högerpopulist* „pravcový populist“).

Neživotné komplementy v kolokaci se slovesem *gripa* („chytit, zadržet“), preferující *med*, lze sémanticky seskupit mj. do skupin věcí, jež lze zabavit (zbraně, drogy), které jsou k subjektu ve vztahu konfektivu. Skupinu událostí, při nichž lze někoho/něco zadržet (*husrannsakan* „domovní prohlídka“, *polisråd* „policejní razie“, *demonstration* „demonstrace“, *kupp* „puč“), ale se slovesem spojuje sekundární předložka *i samband med* („v souvislosti s“). Neživotné komplementy v následujících příkladech, pojící se s *tillsammans med*, opět ukazují možnost komitativního vztahu mezi aktanty opačné životnosti, jsou-li oba pacienti:

30) *I det senare fallet kunde man efter en dramatisk polisjakt gripa rånarna **tillsammans med en mindre vapenarsenal på en AK 4:a, en K-pist, en pistol, ett hagelgevär och två handgranater.*** [MOTION]²⁸

„V pozdějším případě se po dramatické policejní honičce povedlo lupiče zadržet spolu s menším arzenálem zbraní, sestávajícím z AK 4, samopalů, pistole, brokovnice a dvou ručních granátů.“

²⁸ V tabulce č. 2 v sekci 5.2 Zdroj dat patří tento korpus do skupiny Riksdagens öppna data.

31) *I Saratov grips en av aktivisterna från # Надоел han grips tillsammans med lådan där brev med krav på Putin samlats in.* [TWITTER - 2017]

„V Saratově byl zadržen jeden z aktivistů z # Надоел byl zdržen spolu se schránkou s nasbíranými dopisy s požadavky na Putina.“

Podstatná část životných komplementů, s nimiž sloveso *gripa* („chytit, zadržet“), přitahuje posílenou variantu předložky, jsou opět figury politické, potažmo vojenské (*regimkritiker* „kritik režimu“, *nazist* „nacista“, *IS-kollegorna* „kolegové z IS“). Sloveso *gripa* je v obou případech velmi často v pasivu, v opačném případě je *med*-fráze součástí objektu.

Neživotné komplementy předložky v případě sloves *fortsätta* („pokračovat“) a *starta* („začít, startovat“) vyjadřují činnost či její předmět. Charakteristiku splňuje i sloveso *börja* („začít“) To ostatně o těchto slovesech tvrdí i Švédská gramatika (viz sekce 2.3.1.1).

Naprostá většina neživotných komplementů *vinna* („vyhrát“), přitahovaná *med*, vyjadřuje míru, jakou k vítězství došlo. Bohužel na KS slovesa *vinna* a potažmo i všech ostatních měla vliv anotace, obsahující unikátní výsledky zápasů.

Neživotné komplementy slovesa *titta* („dívat se“) vyjadřují především způsob (*med förakt* „s opovržením“, *med misstro* „s nedůvěrou“) či doprovodný výraz tváře (komplementem jsou např. slova *läpp* „rty“ či *panna* „čelo“)

Při ověřování neživotných výskytů slovesa *möta* („potkat“), preferujících vazbu *tillsammans med*, jsme narazili na příklad č. 32, v němž je posílenou vazbou vyjádřen ornativní vztah mezi pisatelkou a kloboukem, který jako by se ve vztahu personifikoval. Rozhodně se jedná o nezvyklý úkaz.

32) *jag mötte hösten tillsammans med min hatt från Rag & Bone.* [BLOGGMIX 2012]

Přibližně: „vyšla jsem podzimu vstříc spolu se svým kloboukem z Rag & Bone.“

Posledním shodným slovesem mezi prvními dvaceti z tabulky č. 4 je *bestämma* („rozhodnout“). Neživotná substantiva a zájmena, jež se s ním pojí, byla ve většině případů komplementem sekundárních předložek (viz sekce 2.3.1.2.1).

5.5.2 Nejnižší hodnoty kolostrukční síly

Na opačném konci tabulky se nacházejí slovesa s nejslabší přitažlivostí k té či oné předložkové konstrukci. Počet životných, resp. neživotných komplementů v posílené i neposílené variantě med je podobný. Domníváme se, že tyto případy reflektují skutečné rozdělení *tillsammans med* a *med* pravdivěji než vrchní část tabulky. Spodních 20 jich zobrazuje tabulka č. 5 (s nejmenší KS odshora).

	SLOVESO	M	TM	KS		SLOVESO	M	TM	KS
1.	bereda _ANIM	15	14	0.247	1.	röra _ANIM	1	1	0.134
2.	servera _INANIM	50	47	0.2677	2.	använda _ANIM	2	2	0.1777
3.	lira _INANIM	5	4	0.2695		lägga _ANIM	2	2	0.1777
4.	behandla _INANIM	47	44	0.2728		umgås _INANIM	2	2	0.1777
5.	innebära _ANIM	4	3	0.2729	3.	prata _INANIM	3	3	0.2027
6.	tvätta _INANIM	46	43	0.2747	4.	bära _ANIM	6	6	0.2436
7.	lansera _ANIM	3	2	0.2768		festa _INANIM	6	6	0.2436
8.	betala _INANIM	44	41	0.2784	5.	käka _ANIM	20	19	0.2592
9.	käka _INANIM	24	22	0.2801	6.	göra göra_sig _ANIM	8	8	0.2601
10.	sälja _ANIM	1	0	0.2879	7.	prata _ANIM	37	35	0.2702
	blanda _ANIM	1	0	0.2879	8.	känna _ANIM	25	24	0.2776
11.	funka _INANIM	36	33	0.2958	9.	ange _INANIM	45	43	0.2904
12.	ha ha_det _INANIM	22	19	0.3425	10.	bära _INANIM	38	37	0.3136
13.	mysa _ANIM	34	30	0.3479	11.	slänga _ANIM	1	2	0.3215
14.	bereda _INANIM	29	25	0.3686	12.	införa _INANIM	43	42	0.3249
15.	bedöma _INANIM	41	36	0.3703		umgås _ANIM	43	42	0.3249
16.	skicka _ANIM	6	4	0.3818	13.	ange _ANIM	2	3	0.3267
17.	ge _INANIM	43	37	0.411	14.	använda _INANIM	45	44	0.3291
18.	hamna _ANIM	21	17	0.4161		värma _INANIM	45	44	0.3291
19.	pröva _INANIM	43	36	0.4638	15.	öka _ANIM	3	4	0.3312

Tabulka č. 5: 20 kombinací slovesa a komplementu předložky dle nejnižší kolostrukční síly (KS), přitahující je k *med* (M) v levé a k *tillsammans med* (TM) v pravé části tabulky.

Při prvním pohledu do tabulky je zjevné, že zde preference jedné předložkové vazby před druhou podle životnosti neplatí. Zároveň jsou zřetelné rozdíly v počtu komplementů vybraných anotací. Některá slovesa se uvnitř jednoho sloupce opakují: nalevo to je *bereda* („připravit, vyřídit“), napravo pak *använda* („použít“), *ange* („udat“), *prata* („mluvit“), *bära* („nést“) a *umgås* („vídat se“).²⁹ Kromě *bereda* a *bära* má bohužel vždy jedna z variant dle životnosti komplementu příliš málo výskytů na to, aby bylo možné provést srovnání.

²⁹ Vedle párů zachycených tabulkou č. 5 se jedná o tato slovesa: *sälja* („prodat“) a *lansera* („spustit“) přitahují *med*, zatímco *umgås* („vídat se“), *älska* („milovat“), *slänga* („hodit, vyhodit“), *öka* („stoupat“), *lägga* (mj. „položít“), *gilla* („líbit se“), *redovisa* („ukázat“), *röra* (mj. „míchat“ či „týkat se“), *dansa* („tančit“), *göra_sig* (různé významy podle kontextu), *dela* („sdílet“) preferují *tillsammans med*.

Napříč sloupci se opakuje slovo *käka* („jíst“). Jeho hodnoty v obou sloupcích jsou si velmi podobné. Distribuce *tillsammans med* je taková, že koordinuje objekt, jedná-li se o pokrm či lék, nebo vyjadřuje životného spolustolovníka. *Med* pak může značit obojí.

Průzkum slovesa *bereda* ukazuje na podobnou tendenci jako sloveso *käka*. S posílenou vazbou a neživotným komplementem se navíc často pojí sloveso v pasivu. Neposílená předložková fráze s neživotným komplementem v kolokaci se slovesem *bära* velmi často vyjadřuje způsob (*med stolthet* „s hrdostí“, *med ära* „se ctí“) či komplement objektu (*hinkar med vatten* „kyblíky vody“). V posílené variantě se často vyskytují oděvy v koordinaci s přímým objektem (jímž je jiný oděv), nebo coby adjunktvy slovesa v pasivu.

5.5.3 Další výsledky

Výsledky analýzy obsahují několik sloves, která navzdory předpokladu životných komplementů preferujících *tillsammans med* přitahují *med*, a naopak. Jedná se o slovesa *höra*, *tillsätta*, *passa*, a pod hranicí KS rovné 1,30103 také *ta*, *hänga*, *inta*, *diskutera*, *steka*, *ingå*, *hålla*, *hamna*, *skicka*, *mysa*, *blanda*, *innebära*. Analýzou komplementů předložky, pojících se se slovesem *tillsätta*, vyšlo najevo, že neživotné komplementy preferující *med* i *tillsammans med* jsou z velké části potraviny, zatímco životné komplementy přitahované *med* často tvoří koncepty z oblasti politiky (nejedná se však o pevné rozdělení), což odráží dva významy slovesa: „přidat“ a „dosadit“. Dva slovesné významy reflektují také komplementy *höra* (viz pozn. č. 26). Vícevýznamová jsou ostatně mnohá zkoumaná slovesa. Řada z nich je také součástí sloves frázových, jejichž zahrnutí do výsledků korpusový dotaz nezakázal. To jen potvrzuje správnost postupu Gilquin (2013; viz sekce 5.1 Distinktivní kolerémová analýza), která při aplikaci DKA na kauzativa argumentuje pro rozdělení slovesných argumentů dle jejich významů.

5.5.4 Posílení slovesných argumentů

V sekci 2.3.1.1 o vázaných předložkových frázích byla zmíněna slovesa vyjadřující reciproční děje, jejichž argumentem je předložková fráze s *med*. Byla vyjádřen předpoklad, že taková slovesa bude možné posílit pomocí *tillsammans*. Mezi vybranými slovesy taková slovesa nalezneme: *blanda* („smíchat“), *dansa* („tančit“), *dela* („sdílet“), *diskutera* („diskutovat“), *kämpa* („bojovat“), *leka* („hrát si“), *ligga* („ležet“, ale též např. „milovat se“), *prata* („mluvit“),

träffas („sejít se“), a *umgås* („vídat se“). Zadááním anotovaných komponentů posílené předložkové fráze *tillsammans med*, která se ke slovesům váže, do původního korpusového dotazu vychází najevo, že všechna lze posílit adverbium *tillsammans*, a to i když bereme v úvahu možnost dvojího tančení, vyjádřeného slovesem *dansa* (viz pozn. č. 9). Posílení fráze v případě slovesa *ligga* může sloužit k odlišení významu „ležení“ od významu „milování“ stejně jako u slovesa *kämpa*: *kämpa med* (tedy „bojovat s někým“ ve smyslu „proti někomu“) a *kämpa tillsammans med* („bojovat s někým“ ve smyslu „na něčí straně“). Přesto však *kämpa tillsammans med* může vyvolat dvojí interpretaci:

33) *Och som MrMadhawk.se tidigare avslöjat så tyder det mesta på att det blir Jonatan Bjurö som kommer kämpa om målvaktsposten tillsammans med honom* [BLOGGMIX 2011]

„A jak dříve odhalil MrMadhawk.se, ukazuje téměř vše na to, že to bude Jonatan Bjurö, kdo bude bojovat spolu s ním o post brankáře.“

Přestože se v porovnání s ostatními výskyty daného slovesa, předložkové fráze a jejího komplementu zdá, že zmíněné posílené varianty jsou pouhými odchylkami, v běžném jazyce (na blozích a diskusních fórech se používá velmi neformální jazyk) k nim dochází. Posílení, na první pohled nadbytečné, by mohlo být způsobeno analogií s komitativními frázemi volnými, které se formálně neliší nijak a syntakticky především větší variabilitou pozic ve větě. Otázka vztahu mezi distribucí posílených argumentů tvořených *med*-frází a relevantními sémantickými faktory, jakož i vývojových tendencí, může být zodpovězena až dalším výzkumem.

Vázané předložkové fráze se pojí i s dalšími slovesy, které soubor obsahuje: *avsluta* („dokončit, zakončit“), *börja* („začít“), *fylla* („plnit“), *leka* („hrát si“). Fráze s neživotným komplementem, vázaná na sloveso *leka*, se v souboru dat vyskytla v posílené formě:

34) *Han brukar leka tillsammans med sin lillasysters dockor och tittar på Hannah Montana.*
[FAMILJELIV: FÖRÄLDER]

„Hrává si spolu s panenkami své sestry a dívá se na Hannah Montana.“

Tento výskyt by spíše než na diferenciaci komitativního značení od značení instrumentálního mohl naopak poukazovat na oslabování komitativní funkce posílené předložkové fráze, která cyklicky opět nabývá instrumentálního značení. Pravděpodobněji se

však bude jednat pouze o náhodnou chybu. Která z možností odpovídá skutečnosti, může určit budoucí výzkum.

5.5.5 Shrnutí

Podle výstupní tabulky DKA (příloha č. 4) vykazují životné komplementy předložky *med* v kombinaci se slovesem tendenci pojit se s posílenou variantou, zatímco komplementy neživotné tíhnou k variantě neposílené. Hodnoty kolostrukční síly (KS) klesají poměrně pozvolně, a proto řada sloves tíhne k jedné z obou konstrukcí při hodnotě p menší než 0,05, 0,01 i 0,001. Je možné, že vysoké hodnoty KS ovlivnila metoda výběru dat, již byl vytvořen subkorpus unikátních kolokací slovesa, předložky a nominálního komplementu. Při podrobné analýze výsledků navíc vyšlo najevo, že řada výskytů neodpovídá zaměření výzkumu vinou chybného syntaktického parsingu, nedostatků v anotaci dle životnosti či přítomnosti sekundárních předložek. Navíc se nepodařilo podle sémantických rysů seskupit ani slovesa s nejvyššími hodnotami, ani slovesa preferující jednu z forem předložky bez ohledu na životnost jejího komplementu, a stejně tak ani slovesa vykazující opačnou preferenci než slovesa s nejsilnější KS. Z těchto důvodů nebylo možné zamítnout nulovou hypotézu. Přesto však inspekce nominálních komplementů nabídla zajímavá zjištění. Jak se totiž zdá, posílený komitativní vztah nemusí záležet na stejné životnosti jeho členů, jsou-li oba pacienty. Posílená předložka *med* v jednom z uvedených příkladů navíc byla součástí vztahu ornativního. Vůbec nejpodstatnější zjištění spočívá v možnosti posílení vázaných komitativních frází, představujících argument slovesa, a pozoruhodné byly rovněž výskyty posílených vázaných frází s funkcí jinou než komitativní.

5.6 Problémy korpusového dotazu

Závěrem výzkumného oddílu ještě jednou shrnujeme různá úskalí korpusového dotazu. Jak se ukázalo během práce, bylo jich hned několik. Tato sekce vedle již zmíněných nesnází upozorňuje na některé další, dosud nezmíněné.

Vztah předložky *med* vůči komplementu byl v korpusovém dotazu omezen na OA (*objektsadverbial. prepositionsobjekt*) či AA (*annat adverbial* „jiné adverbiále“), aby se zabránilo výskytu *med* ve frázových slovesech a s významem „také“. Protože ale nebyl specifikován slovní druh předložky, objevilo se *med* jako adverbiální částice (ve švédské

terminologii *verbpartikel*; viz pozn. č. 26), o chybách v syntaktickém parsingu nemluvě. Výsledný soubor sloves obsahoval slovesa *höra, hålla, bära, hänga*, a *ta*, která s *med* ve výsledném souboru v případě špatné syntaktické anotace nadále tvořila frázová slovesa, jak se potvrdilo v sekci 5.5 Výsledky distinktivní kolexémové analýzy (k přítomnosti *med* ve frázových slovesech viz sekce 2.3 Syntax a sémantika). Korpusový dotaz ostatně nevzal v potaz ani přítomnost frázových sloves ostatních. Jejich význam se velmi často podstatně liší od významu sloves nefrázových, která mají sama mnohdy významů několik. Dotaz tedy nebyl ani v tomto ohledu dostatečně konkrétní.

Ve výsledcích korpusového dotazu se kvůli absenci značení vztahu *tillsammans* vůči *med* mohly vyskytnout případy, kdy adverbium *tillsammans* neposiluje předložkovou frázi, nýbrž je adjunktem slovesa, jako je tomu v tomto příkladu:

35) *Till kvällen anslöt USA:s fd president Bill Clinton till diskussionerna, och vi fördjupade oss i en del gamla minnen om hur vi arbetat tillsammans med de baltiska frågorna i början av 1990-talet.* [BLOGGMIX 2010]

„Večer se k diskusím připojil bývalý prezident USA Bill Clinton a my jsme se ponořili do několika starých vzpomínek na to, jak jsme spolu na začátku 90. let pracovali na baltských otázkách.“

Dotaz vyloučil vztažná zájmena *som* a *vilket* spolu s *att* s funkcemi infinitivního markeru a podřadicí spojky, avšak další spojky, které se mohly vyskytnout na volných pozicích mezi slovesem a *med*, vyloučeny nebyly. Jejich zahrnutí mohlo vést k případům, kdy je (*tillsammans*) *med* součástí následující věty, v níž je relevantní sloveso napravo od konstrukce. To ilustruje následující příklad:

36) *Var inne i stan men med allt folk var det helt hopplöst att kunna gå och titta i lugn och ro.* [BLOGGMIX 2006]

„Byl/a jsem ve městě, ale kvůli všem těm lidem bylo nemožné se tam v klidu porozhlédnout.“

Ačkoli o případech, které obsahují slovesné řetězce, v nichž se vázaná komitativní, instrumentální či jiná *med*-konstrukce nachází napravo od finitivního slovesa, Švédská gramatika

(3. díl: 444) tvrdí, že jsou méně časté, korpusový dotaz jejich výskytu v datovém souboru nezabránil. Jedná se o řetězce, v nichž je finitním slovesem pomocné *ha* („mít“):

37) *Premiärministern har också med dem talat om nödvändigheten av snara åtgärder.*

[SAG, 3. díl: 444]

„Předseda vlády mluvil o nutnosti okamžitých opatření i s nimi.“

I přes definování vztahu *med* ke slovesu v dotazu mohla být komitativní či instrumentální konstrukce komplementem hlavy subjektu (příklad č. 19), objektu (příklad č. 20), jmenné části přísudku ve větách s expletivním subjektem (viz bod (e) v sekci 2.3.1.1, dále se mohlo jednat o vícečlennou frázi (příklad č. 9) apod. Velký rozdíl mezi frekvencí *med* a *tillsammans med* tak může být způsobený zahrnutím jiných syntaktických pozic než těch, kdy je (*tillsammans*) *med* součástí predikátu.

Navzdory vyloučení frazémů v komitativní/instrumentální konstrukci, jež zahrnovaly mnohé sekundární víceslovné předložky (*med tanke på*, *med hänsyn till*), nebylo při výběru substantiv k anotaci možné zabránit tomu, aby některé ve výběru nezůstaly, pokud nebyly značeny jako frazémy na pozici komplementu předložky nebo na slovesu. To se také potvrdilo při analýze výsledků DKA (viz sekce 5.5 Výsledky distinktivní kolexémové analýzy). Nadto mohly být volné pozice mezi slovesem a *med* obsazeny slovy, jež s *med* tvoří lexikální jednotku (např. *till och med* „dokonce, do X včetně“, *från och med* „počínaje X“).

6 Diskuse

Přestože se nulovou hypotézu vyvrátit nepodařilo, je možné, že při jiném způsobu výběru dat by se preference některých sloves k posílené a jiných k neposílené variantě ukázala. V této práci vyústil předpoklad, že na rozšíření posílené předložky má roli životnost komplementu, v nutnost manuální anotace. Byl zde požadavek časové proveditelnosti spolu s co největším a nejrozrůznějším datovým vzorkem, a snaha zjistit, jaký komplement předložky bude pro konkrétní sloveso typický. Proto byly komplementy k anotaci zvoleny metodou tf-idf. Otázkou zůstává, zda její použití není vhodnější při výzkumu konstrukcí s podobným počtem výskytů i významů. Míra kolostrukční síly byla dozajista ovlivněna zastoupením různých funkcí samotného *med*, jehož unikátní komplementy byly metodou vybrány. Unikátnost zkoumaných souvyskytů slovesa, předložky a jejího komplementu vyvolává otázku o přirozenosti vytvořeného subkorpusu. Absolutní frekvence některých kombinací by totiž bývala daleko vyšší než jiných.

V neposlední řadě je nutné zmínit roli manuální anotace komplementů, provedené výlučně na základě úsudku anotátora, jenž svými rozhodnutími subkorpus k analýze vytváří. Různé hodnoty vstupní tabulky DKA tedy odrážejí způsob výběru. Pokud by se počet výskytů špatně či atypicky zapsaných substantiv a zájmen přičetl k jejich formám standardním, a pokud by nevhodné či sporné slovo bylo nahrazeno slovem podle žebříčku míry tf-idf následujícím, bylo by nakonec ke každému spojení slovesa a předložky vybráno přesně 50 substantiv a součet řádků `sloveso_ANIM` a `sloveso_INANIM` by se rovnal 100.

Vzhledem k počtu vybraných sloves nebylo možné detailně prozkoumat kolokace všech. Některá slovesa by teoreticky bývalo možné seskupit podle jejich sémantických rysů či sémantických rysů komplementů předložky, a to především na základě analýzy jejich souvyskytů. Prozkoumání mohly uniknout některé zajímavé a relevantní příklady z korpusu.

Tato práce zohlednila pouze faktor životnosti komplementu předložkové fráze. Vliv na použití obou variant předložky *med* má, jak se ukázalo, též životnost subjektu. Některá z vybraných sloves se často vyskytovala v pasivu, hrát roli tedy může i tvar slovesa, nemluvě o jeho různých významech včetně frázových sloves (viz Gilquin, 2013). Vzhledem k délce slova *tillsammans* může být podstatný faktor prozodie. Ten se týká i pozice ve větě a rozdílu mezi větou hlavní a vedlejší.

Nakonec je třeba zopakovat, že se tato práce zabírala pohledem z výšky, a proto bylo pravděpodobné, že výsledky budou obsahovat šum. Pro větší přesnost by nejspíš bývalo vhodné zaměřit se pouze na srovnání komitativní funkce předložky *med* a její posílené varianty. Práce nezohlednila ani faktor diachronie a žánrovou pestrost materiálu. Další výzkum by se proto měl zaměřit na menší vzorek dat, odlišnou metodu jeho výběru, a měl by brát v potaz stylistickou variabilitu. Poznatky nabyté v závěru této studie, totiž že předložkové fráze, které jsou argumentem slovesa vyjadřujícím (nejen) reciproční děj, lze navzdory očekávání posílit adverbium *tillsammans*, vybízejí k diachronnímu výzkumu těchto souvškytů s přihlédnutím ke stylu zkoumaných dat.

7 Závěr

Cílem této práce bylo metodou distinktivní kolexémové analýzy (DKA) vyzkoumat, zdali se v současné švédštině objevuje tendence rozlišovat komitativní funkci předložky *med* („s“) od funkce instrumentální, a to posílením předložky adverbium *tillsammans* („spolu“). Výzkum se zaměřil na kolokaci obou předložkových frází se slovesy. Výchozím předpokladem bylo, že některá slovesa mají sklon vyskytovat se s posílenou variantou, vyjadřující komitativ, zatímco jiná preferují variantu neposílenou. Ukázala-li by se silná preference posílené varianty některými slovesy, bylo by možné mluvit o procesu gramatikalizace. Protože komitativní vztah silně souvisí s životností jeho členů, byla v DKA zohledněna životnost komplementu předložkové fráze.

Teoretická část představila koncepty komitativu a instrumentálu a jim blízkých vztahů, jež lze shrnout pod pojem konkomitance. Následně byly uvedeny různé způsoby formálního značení obou funkcí ve světových jazycích s přihlédnutím k prostředkům, kterými se komitativ a instrumentál vyjadřuje v ostatních germánských jazycích. Sekce 2.3 Syntax a sémantika se pak zaměřila na různé funkce předložky *med*, kterých je vedle funkce komitativní a instrumentální celá řada, a dále na pozice předložkové fráze na úrovni subjektu, objektu, a vzhledem k zaměření výzkumu především slovesného adjunktu či argumentu.

Následující část představila koncept gramatikalizace se zaměřením na gramatikalizaci komitativů a instrumentálů. Byly zmíněny obvyklé vývojové tendence a vysloven předpoklad, že vazba *tillsammans med* bude tím gramatikalizovanější, čím více funkcí bude vyjadřovat.

Na základě předchozích údajů byly formulovány výzkumné otázky a hypotézy. Vedle předpokládaného vztahu mezi konkrétními slovesy a jednou z variant předložkové fráze byla vyslovena domněnka, že posílení bude časté u *med*-frází představujících slovesný adjunkt, zatímco v podobě argumentu budou *med*-fráze posílení odpuzovat. Poté byla určena též hypotéza nulová.

Nejpodstatnější částí práce je samotný výzkum. Jeho úvod představil metodu kolostrukční analýzy s důrazem na DKA, použitou v této práci. Vzápětí byly představeny korpusové zdroje dat a zevrubně popsány korpusové dotazy, využívající syntaktického značkování švédských korpusů. Následoval záznam úpravy dat, jež vyústila ve volbu nominálních komplementů předložkové fráze metodou *tf-idf*. Její hodnota určila, které komplementy jsou typické pro kombinaci slovesa a předložky v porovnání s kombinacemi

ostatními. Jak se však ukázalo během anotace komplementů dle životnosti a později při analýze výsledků DKA, nebylo použití metody tf-idf zcela neproblematické. Výsledky DKA silně ovlivnila také samotná ruční anotace. Podle výsledků životné nominální komplementy silně přitahují posílenou vazbu, zatímco komplementy neživotné přitahují vazbu neposílenou s vysokou mírou významnosti pro velké množství kombinací slovesa a komplementu předložky. Na první pohled se také potvrdila domněnka, že posílení předložky adverbium *tillsammans* se týká frází, představujících slovesný adjunkt. Kontrola výsledků zadáním do korpusu však poukázala na vysokou chybovost danou syntaktickým značením či špatnou anotací komplementu. Rovněž se ukázalo, že nad komitativní funkcí samotného *med* převažovaly funkce jiné. Z těchto důvodů nulová hypotéza být zamítnuta nemohla.

Individuální korpusové výskyty však přesto přinesly podstatné zjištění: podmínkou komitativního vztahu, vyjádřeného vazbou *tillsammans med*, není stejná životnost obou členů vztahu, jsou-li v ději pacienti. Objevil se též výskyt posílené vazby, značící vztah ornativní. Otázkou zůstává, zda se jednalo o úkazy ojedinělé, či zda by jich v korpusu bylo k nalezení více. Druhým důležitým zjištěním byl fakt, že argumenty slovesa vyjadřující reciproční děj a tvořené vázanou *med*-frází, je možné posílit adverbium *tillsammans*. Na první pohled se to zdá nadbytečné. Důvodem může být analogie s frázemi volnými, tvořícími slovesný adjunkt. Další výzkum může odhalit vývojové tendence a zodpovědět otázku distribuce takto posílených argumentů s ohledem na sémantické faktory.

Závěrečná sekce výzkumného oddílu probrala nedostatky korpusového dotazu i syntaktického značkování, jež měly vliv na výsledek výzkumu.

V diskusi byly načrtnuty motivace k výběru výzkumných metod a omezení výzkumu vzhledem k množství zkoumaných dat, jakož i návrhy, jak jinak by bývalo možné výzkum provést a na které aspekty by se mohl zaměřit výzkum budoucí.

8 Seznam použité literatury

Fillmore, C. J. (1985). Syntactic intrusions and the notion of grammatical construction. In Niepokuj, M., VanClay, M., Nikiforidou, V., & Feder, D. (eds.). *Proceedings of the Eleventh Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* (s 73-86). University of California, Berkeley: Berkeley Linguistics Society.

Fried, M. (2013). Pojem konstrukce v konstrukční gramatice. *Časopis pro moderní filologii* 95(1), 9-27.

Gilquin, G. (2013). Making sense of collocation analysis: On the interplay between verb senses and constructions. *Constructions and Frames*. 5(2), 119-142.

Goldberg, A. E. (1995). *Constructions. A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: The University of Chicago Press.

Gries, S. Th. (2014). *Coll.analysis 3.5*. A script for R to compute perform collocation analyses. Dostupný z <http://www.stgries.info/teaching/groningen/index.html> [cit. 30. 7. 2019]

Gries, S. Th., & Stefanowitsch, A. (2004). Extending collocation analysis: A corpus-based perspective on “alternations“. *International Journal of Corpus Linguistics*, 9(1), 97–129.

Haspelmath, M. (2001). The European Linguistics area: Standard Average European. In: Haspelmath, M., König, E., Oesterreicher, W. & Raible, W. (eds.). *Language typology and language universals: An international handbook*. New York: Walter de Gruyter.

Heine, B., & Kuteva, T. (2002). *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heine, B., & Kuteva, T. (2006). *The changing languages of Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Hopper, P. J. & Traugott, E. C. (2003). *Grammaticalization* (2. vydání). Cambridge: Cambridge University Press.

Lakoff, R., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Lehečková, E. (2017). Využití korpusových metod v popisu češtiny: příklad kolokacioní analýzy. *Časopis pro moderní filologii* 99(2), 167-180.

Lehmann, Ch., 2015. *Thoughts on grammaticalization* (3. vydání). Berlin: Language Science Press.

Lehmann, Ch., & Shin, Y.-M. (2005). The functional domain of concomitance A typological study of instrumental and comitative relations. In: Christian Lehmann (ed.), *Typological studies in participation* (s. 9–104). Berlin: Akademie Verlag.

Levshina, N. (2015). *How to do Linguistics with R. Data Exploration and Statistical Analysis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Malchukov, A. & Narrog, H. (2012). Case polysemy. In: Malchukov, A., & Spencer, A. (eds.), *The Oxford Handbook of Case* (s. 593-600). Oxford: Oxford University Press.

Montan, P., & Rosenqvist, H. (2013). *Prepositionsboken* (5. vydání). Solna: Liber.

Narrog, H. (2012). Varieties of Instrumental. In: Malchukov, A., & Spencer, A. (eds.), *The Oxford Handbook of Case* (s. 593-600). Oxford: Oxford University Press.

Seiler, H. (1974). The principle of concomitance: instrumental, comitative and collective (with special reference to German). *Foundations of Language* 12: 215–247.

Stassen, L. (2000). And-languages and with-languages. *Linguistic Typology* 4, 1-54.

Stefanowitsch, A., & Gries, S. Th. (2003). Collocations: Investigating the interaction of words and constructions. *International Journal of Corpus Linguistics* 8(2), 209-243.

Stolz, T. (1996). Some instruments are really good companions – some are not. On syncretism and the typology of comitatives and instrumentals. *Theoretical Linguistics* 23(1/2), 113-200.

Stolz, T. (2001a). To be with X is to have X: Comitatives, instrumentals, locative, and predicative possession. *Linguistics* 39, 321-350.

Stolz, T. (2001b). On Circum-Baltic instrumentals and comitatives. To and fro coherence. In: Dahl, Ö., & Koptjevskaja-Tamm M. (eds.). *Circum-Baltic Languages: Volume 2: Grammar and typology* (s. 591-612) Amsterdam: John Benjamins.

Stolz, T., Stroh C., & Urdze A. (2006). *On comitatives and related categories: a typological study with special focus on the languages of Europe*. New York: Mouton de Gruyter.

Stolz, T., Stroh, C., & Urdze, A. (2012). Varieties of Comitative. In: Malchukov, A., & Spencer, A. (eds.), *The Oxford Handbook of Case* (s. 601-608). Oxford: Oxford University Press.

Teleman, U., Hellberg, S. & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik* (díl 1-4). Stockholm: Svenska Akademien.

Traugott, E. C. & Dasher, R. (2002). *Regularity in Semantic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Young, G. V. C., & Clewer, C. R. (1985). *Føroysk-ensk orðabók. Faroese-English dictionary*. Mansk-Svenska Publishing Company, Limited. Dostupné z https://archive.org/details/bub_gb_XfvZ9J4oABwC/ [cit. 31. 7. 2019]

Zhang, N. N. (2007). The syntax of English comitative constructions. *Folia Linguistica* 41(1-2), 135-169.

Seznam zdrojů jazykových dat a nástrojů k jejich úpravě:

Borin, L., Forsberg, M. & Roxendal, J. (2012). Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken. *Proceedings of LREC 2012* (s. 474-478). Istanbul: ELRA.

R Core Team (2014). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. Dostupný z <http://www.R-project.org/> [cit. 31. 7. 2019].

9 Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam použitých korpusů

Příloha č. 2: Seznam sloves použitých ve výzkumu s jejich českým a anglickým překladem

Příloha č. 3: Vstupní soubor distinktivní kolexémové analýzy

Příloha č. 4: Výstupní soubor distinktivní kolexémové analýzy